

SOCIETATEA DE MĂINE

Revistă de știință sociografică, estetică și cultură

Cuprinsul:

PROBLEME SOCIALE: Problema denatalității	Ion Clopoțel
Noua generație în viața socială la popoarele inferioare	Ion Chelcea
Proletariatul românesc	Victor Ion Popa
Vârsta și frecvența accidentelor	Dr. Od. Apostol
ACTUALITĂȚI: Toponimia Banatului și geopolitică	Traian Birăescu
Românizarea nomenclaturii localităților din Banat	A. Cucu
Urmașul savantului N. Drăgan	* * *
Vitejii românești	Horia Trandafir
BULETIN CULTURAL ITALIC: Arte române transilvane	Rodica Clopoțel
Fogli di prigione	Giorgio Zampa
Fino alla stella (trad. din Eminescu).	Mina Boschi
Fiori.	Oreste Frattini
FIGURI REPREZENTATIVE: Avram Iancu-organizator de Stat	Ion Clopoțel
SATE, ORAȘE, REGIUNI: Cultura românească în Banat	Grigore Bugariu
Transdanubiana	Em. Grigoraș
FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI: Mitropolitul Transilvaniei despre pacea adevărată. — Petrolul românesc. — Terenurile virane. — Catinca Bârseanu. — Henri Stahl. — Structura ținuturilor transilvane. — Expoziția dela Stuttgart. — Nedreptăți pe vârfuri demunți. — Congresul din Berlin. — Arcul carpatic. — Diverse	Redacția
COPERTA: Lumea copiilor	A. Demian

BIBL. UNIV. CLUJ-Ș.E.U.
Nr. 2200.....-1942
Exemplar legal

Editura „Societatea de Măine“
Director: ION CLOPOTEL

Inscrisă în registrul Trib. Com.
Ilfov cu Nr. 1927/38. Redacția și
Administrația: București 6, str.
Dr. Asachi 11 (Cotroceni).

APARE LUNAR

ANUL 19
BUCUREȘTI, IANUARIE ȘI FEBRUARIE 1942

no 1 și 2

(no 377—78 dela apariție)

ABONAMENTE ANUALE:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L.
Socetăți culturale, școli . 1000 L.
Liber-profesioniști . . . . . 600 L.
Funcț., studenți, muncitori 500 L.
În străinătate: dublu
Abonamente se remit anticipat
prin CEC no. 1213

Viața intelectuală a României

Expoziția românească dela Stuttgart

D. Al. Bădăuță, secretarul general al Ministerului Propagandei Naționale, a rostit o conferință despre orașul Stuttgart și manifestarea de apropiere și cunoaștere culturală româno-germană, care a avut loc cu prilejul Expoziției românești de artă populară din Stuttgart.

Orașul Stuttgart, oraș de veche artă și cultură germană, are astăzi misiunea, acordată de Fuehrerul Adolf Hitler, de a întreține și a dezvolta legăturile culturale germane cu străinătatea. Aci își are sediul **Institutul Germanilor de peste hotare**, centrul de rațiune spirituală și politică al tuturor Germanilor care trăesc în afară de Reich. Acest Institut este, spune d. Al. Bădăuță: „una din forțele cele mai active ale celui de al treilea Reich, rădăcinile prin care se înfige, în pământul Patriei și în conștiința Germaniei Noi, marele arbore genealogic al tuturor Germanilor care locuiesc dincolo de frontierele Reichului”.

La Stuttgart a avut loc o Expoziție românească de artă populară.

D. Dr. **Murr**, Reichstaatshalter-ul din Württemberg, a spus: „Poate că nici un moment n'ar fi mai nimerit ca cel de acum, spre a înlesni, celor două popoare aliate, român și german, calea unei cunoașteri cât mai largi și cât mai

adânci: calea de a se cunoaște așa cum ele sunt.

Ambele popoare luptă, în sensul real al cuvântului, pentru existența și pentru viitorul lor. Această luptă a cerut jertfe grele și nimeni nu se îndoaie că ea va duce la o izbândă comună. Expoziția care se deschide astăzi la Stuttgart aduce, astfel, o contribuție prețioasă, pentru cunoașterea și întărirea legăturilor și un alt tărâm: acel al spiritului și al culturii”.

D. Dr. **Csaki**, unul din cei mai buni cunoscători în artă populară din Europa, pe lângă aprecierile măgulitoare asupra artei populare românești, a încercat să desprindă și posibilitățile și formele viitoare ale vieții spirituale românești. Domnia sa a spus: „Expoziția românească ne înfățișează o cultură milenară, independentă și înrădăcinată, împletită cu spațiul poporului românesc. Este cultura unui popor conștient de sine și închis, într'un chip ciudat în sine. Deși separat politicește — veacuri de-a rândul, românismul a dat omenirii, după războiul mondial, dovada admirabilă că reprezintă, cu toată scindarea politică a trecutului, o unitate de limbă, cultură și națiune”.

Dacă noi, din dorința noastră de a ne feri rasa pentru totdeauna de coplesirea străină, ne întoarcem din nou la izvoarele primor-

diale ale etnicului nostru, atunci imaginea artei populare românești ne poate fi un exemplu plin de învățăminte și îndrumări pentru felul cum o cultură populară originală se poate păstra neatinsă, prin furtunile vremii și, mai ales, cum poate fi azi încă, în epoca civilizației și a tehnicii, izvor de viață. Căci aceasta trebuie relevat, cu accent deosebit. În Expoziția românească de artă populară nu se găsește piese moarte de muzeu; ci totul vine direct dela omul care le poartă încă. În acest sens, Expoziția se putea intitula: **Arta populară românească vie**”.

D-sa n'a ezitat să arunce o privire și asupra destinului poporului român, care, după domnia sa, este chemat să îndeplinească o mare misiune în cadrul Europei Noi. Ceeace face în concluzie: „Națiunea Română și-a apărât pământul, cot la cot cu aliatul german, contra puterilor înfrângerii; și l-a afirmat”. În fața artei populare românești, care ne este un simbol, nu numai al graiului de cultură română, ci și al voinței de autodeterminare, înțelegem de ce Românii își apără cu atâta îndărătnicie spațiul lor vital, pe care l-au făurit pentru astfel de cultură și pentru propria folosință. Acest spațiu și poporul său contează și pentru Germania, printre cei mai importanți factori ai reconstrucției culturale și economice ale Europei celei Noi”.

Arcul carpatic

Sunt puține popoare a căror istorie să fie atât de strâns legată de configurația geografică a teritoriului pe care îl locuiesc ca poporul român. Lanțul Munților Carpați, o adevărată șiră a spindrii, face parte integrantă din istoria neamului românesc. Fie că ne vom arunca privirea în trecutul atât de sbuciumat, fie că ne vom apleca asupra prezentului, vom constata că viața noastră ca națiune este indestructibil legată de crestele și de văile Carpaților.

Când Traian veni cu legiunile romane să cucerească Dacia trebuia să-l caute, pe mândrul Decebal, în munții Hațegului. În inima munților se găsea timpul în care popoare necunoscute năvăleau asupra imperiului roman, locuitorii acestui pământ românesc își găseau întotdeauna adăpostul în văile și pădurile Carpaților. Acolo își regăseau stăpânirea de sine și acolo își puteau asigura rezistența în fața valurilor nemiloase și nimicitoare. Tot miracolul existenței și dăinuirii acestui popor se explică numai prin această înfrățire a lui cu munții și cu codrii lor. Așezat la răscruce de vânturi oarbe și netrădătoare poporul românesc nu și-ar fi putut păstra ființa lui și nu ar fi putut juca un rol în isto-

ria Europei fără acest suport pe care i-l oferea natura chiar în mijlocul pământului ce îi fusese hărăzit de Dumnezeu.

Stăpân pe cele două versante ale munților, în care popoarele de curând sosite, nu se puteau aclimatiza, poporul român a dăinuit și, sprijinit pe ele, a reușit să păstreze teritoriul Daciei chiar în timpuri în care nu se putea vorbi de un stat românesc.

Au venit apoi, vremuri mai prielnice și forțele vii ale acestui neam s'au putut regrupa, dar soarta pentru el rămânea tot aspră. Uneori era victorios, alte ori înfrânt, dar nici odată doborât. Înfrângerile nu au putut speria niciodată neamul nostru pentru că dela începuturile lui și până astăzi el a fost întotdeauna în luptă. Lupta a fost însăși viața lui și o bătălie pierdută a însemnat pentru el un nou izvor de redresare morală, iar munții au îmbrățișat întotdeauna cauza noastră.

În munți s'au retras întotdeauna voevozii noștri, după o bătălie pierdută și rămănele tot aspră. Uneori era victorios, alte ori înfrânt, dar nici odată doborât. Înfrângerile nu au putut speria niciodată neamul nostru pentru că dela începuturile lui și până astăzi el a fost întotdeauna în luptă. Lupta a fost însăși viața lui și o bătălie pierdută a însemnat pentru el un nou izvor de redresare morală, iar munții au îmbrățișat întotdeauna cauza noastră.

Deaceia el nu este pentru noi numai o necesitate vitală ci și un simbol al străduințelor noastre de a munci și de a ridica acest colț de pământ la rangul care i se cuvine. Un popor muncitor, disciplinat și sobru l-a apărât cu dârzenie în cursul veacurilor și el nu i-a putut fi răpit nici chiar atunci când părți din pământul Daciei au stat sub stăpâniri străine. El a continuat să fie lucrat de suflete și mâini românești și străduințele de a schimba caracterul românesc s'au dovedit zadarnice.

Inima patriei și a neamului nostru, ca și pe vremea Dacilor, se găsește tot în inima munților și drepturile noastre asupra lor sunt stabilite de istoria milenară, a pământului pe care îl locuim, precum l-au locuit și strămoșii noștri.

Arcul carpatic își are și el spațiul lui vital. Istoria acestui pământ al Daciei a fost subjugată fatalităților naturii lui geografice și nimeni nu-i va putea schimba acest destin.

Pământul, pe care îl locuiesc, împune popoarelor comandamentele lui și ele nu pot face altceva decât să li se supună.

(„Timpul” 7 Februarie)

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ SOCIOGRAFICĂ, ESTETICĂ ȘI CULTURĂ

Problema denatalității

Cu o voință dărză urmărim fenomenele demografice ale României. Am promis și ne vom ținea de cuvânt. Inaugurarea studiului demografic am făcut-o cu articolul asupra „elanului vital“ publicat în fruntea numărului nostru trecut.

Suntem în continuarea cercetărilor și vom lua experiența tuturor factorilor chemați. O largă și minuțioasă anchetă va stabili cauzele stagnărilor și chiar ale pierderilor demografice într'unele regiuni. Și nu ne vom opri la constatări, ci vom pleca, pe temeiul lor, la mănunchiul măsurilor celor mai eficace în curmarea deficitului regretabil.

Avem regiuni unde natalitatea atinge un procent foarte urcat, dintre cele mai spornice din Europa. Acolo sunt Munții Apuseni. Dar avem și părți de țară unde s'au împământenit deprinderi intolerabile caracterizate prin denatalitate, prin lipsa nașterilor, prin ceea ce se atacă seva, substanța însăși a vitalității poporului nostru. Vorbim de pildă despre cele patru județe : Severinul, Carașul, Timișul și Aradul. Decî un teritoriu cu un standard de viață ridicat, cu o „civilizație“ care ar fi o podoabă a României, dacă satele noastre nu s'ar rări an cu an, scăzând numărul populației și pierzând astfel un spațiu național care nu poate fi menținut decât prin cucerirea efectivă a densității demografice.

Dar chiar și acolo unde natalitatea marchează un punct ridicat al diagramei, bucuria noastră nu este întreagă, pentru că din cauza mortalității este compromis excedentul de populație pe care a trebuit să-l înregistrăm.

Reforma este înainte de toate o chestiune de educație. Mentalități retrograde și practici blestemate trebuie sculșe din rădăcină. Răul s'a cuibărit adânc și n'a fost cine să reacționeze la timp. De aceea pustiul s'a întins ca o paragină peste sufletul poporului. Dar împotriva răului trebuie mobilizate toate mijloacele posibile. Statul nostru nu va mai sta cu brațele încrucișate, ci, pus în gardă contra pecinginei, el va fi determinat să instituie organismul administrativ-educativ capabil să dea bătălia cu succes.

Chestiunea deficitului nostru demografic în vastul nostru colț de țară dela soare-apune, a fost examinată și până acum cu multă atențiune de către savanții și publiciștii noștri, în frunte cu grupul intelectualilor din „Institutul Social Banat-Crișana“ care a și publicat material extrem de interesant în trei monografii. Exemplele prezintate sunt cât se poate de instructive.

Dar nu putem rămânea numai la atâta material de judecată, ci dela linia verticală e necesar ca studiul să continue și orizontal prin întindere la un cât mai mare număr de sate, ba la toate satele regiunii. „Buletinul demografic“ al Institutului Central de Statistică ne dă cifre exacte.

Chiar dacă cifrele ar fi limitate la natalitatea și mortalitatea infantilă, și disproporția sare în ochi : simptomele dezechilibrului cer vigență.

Cauzele denatalității în Banat ? În parte deja bine definite, ca depildă : lăcomia pământului, teama de fărâmițare a loturilor prin zestre, iubirea de lux și petrecere a femeilor, trecerea și practicile empirice ale moașelor, refularea sexuală, conspirația contra procreației, căsătoriile de probă și cele lovite de precocitate... Dar mai sunt și alte conjurații împotriva prolificității, cari privesc îndeosebi mentalitatea anticoncepțională răspândită ca o epidemie în lumea femeilor stăpânite de ciudate năravuri și proaste „tradiții“.

Avem de-aface cu o aprigă bătălie de desrădăcinare a obiceiurilor locale ascunse, cari greu se lasă desvelite și scoase din uz.

Unii publiciști de talent au afirmat că o primenire, o regenerare națională, o smulgere de sub puterea de vrajă a moașelor, ar necesita planuri eroice, ca depildă colonizări de familii prolifiche românești și amestecuri cu elemente dintr'alte regiuni.

Sunt soluții mari și grele acestea. Dar sunt alte soluții mai la îndemână și mai la mintea omului. Dar pentru aplicarea lor este un fapt neîndoelnic că nu dispunem de aparatul potrivit. Nici biserica nu are priză în această materie, nici administrațiunea de stat, nu dispune de știința cuvenită, nici școala nu exercită trecerea hotăritoare asupra poporului. Și nicio societate culturală din țară nu este atât de organizată încât să-și iarăspunderea unei pășiri serioase pe teren și unei refaceri naționale.

România Mareșalului Antonescu, angajată în marea cruciată contra bolșevismului, e chemată să găsiască în ea însăși îndestulătoare forțe pentru a angaja și pe front intern o bătălie egal de răsunătoare împotriva ignoranței și stupidelor practici cari vlăguiesc organismul național.

Vom arăta în numărul viitor care este mijlocul de luptă împotriva denatalității, mijloc complicat și inzebrat cu o putere autonomă de dispunere.

ION CLOPOTEL

Congresul din Berlin

Invitat din partea d-lui prof. Gamillscheg, directorul Institutului german pentru știință din București, d. prof. Ion Lupaș de la Universitatea Cluj-Sibiu a dezvoltat conferința sa despre: „Congresul din Berlin și repercusiunile lui în istoria Românilor”.

După ce armata română participase cu cea mai desăvârșită izbândă la războiul ruso-turc, salvând trupele rusești din situațiuni penibile și asigurând biruința definitivă, România ar fi fost în drept să aștepte altă răsplată decât aceea pe care -o pregătise Gorceiacoff, reprezentantul Rusiei, prin tratatul preliminar dela San-Stefano, la pregătirea căruia nici nu fusese admis reprezentantul României.

La Congresul din Berlin, România a fost reprezentată prin cei mai distinși luptători politici ai săi: Ioan C. Brătianu și M. Cogălniceanu, Conferențiarul arată amănunțit, care a fost atitudinea lor cu acest prilej și cum au fost ei întâmpinați de către reprezentanții puterilor europene la congresul, care a ratificat prin vot unanim nedreptatea săvârșită, ceea ce a produs observațiuni de justificată critică nu numai în presa românească, ci și în cea germană.

Cu toate acestea, când s'a ivit necesitatea unei noi orientări în politica externă a României - o directivă dată de Titu Maiorescu

prin un temeinic articol publicat în revista berlineză „Deutsche Revue”, a putut avea ca rezultat în toamna anului 1883 tratatul secret încheiat - la stăruința Regelui Carol I, în urma unor vizite făcute de el la Viena și la Berlin, precum și a înțelegerii lui Bismarck cu Brătianu în convorbirea dela Bad Gastein - între România și Austro-Ungaria, cu garanția dată printr'o convenție specială cu Germania. La 1888 s'a obținut și azeziunea Italiei. Orientarea României spre Tripla Înțelegere era criticată în presa franceză, care începuse a-l considera pe Brătianu ca satelit în orbita lui Bismarck. S'a găsit însă un publicist ca Paul Bataillard, luând apărarea acestei politici și afirmând categoric că ea devenise o necesitate istorică pentru România, care nu se mai putea sprijini pe Franța după 1870-71. Continuitatea neîntreruptă (dela 1883-1914) a acestei politici externe și-a avut repercusiunile ei indiscutabile în opera de consolidare a României, contribuind esențial la progresul ei cultural și economic spre a se putea pregăti în chip temeinic pentru îndeplinirea destinului istoric al neamului românesc în clipa când împrejurări de politică europeană îngăduiau aceasta.

Structura ținuturilor transilvane

D. profesor universitar Sabin Opreanu a ținut la Arad o confe-

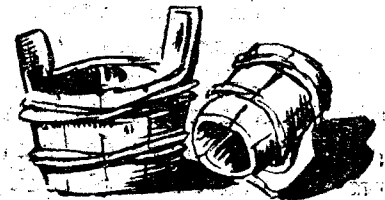
rință despre structura românească a ținuturilor transilvane. Titularul catedrei de geografie dela Facultatea de științe a Universității din Cluj-Timișoara a vorbit publicului cu competența savantului și cu sufletul său de român, în așa fel încât cuvintele sale au avut răsunet pe toată întinderea regiunii noastre. După ce a conferențiat la Arad a fost invitat să vorbească la Timișoara, apoi la Oravița și - ceea ce vom noi să subliniem în deosebi - publicul din Timișoara a cerut să se repete conferința d-sale, pentruca și acei care nu l-au putut auzi să aibe prilejul.

Socotim la locul cuvenit însemnarea acestui adevăr, din care desprindem folositoare învățături. Publicul românesc al Banatului este dornic de a auzi vorbindu-se despre conținutul etnic al neamului românesc. Această dorință e pornită din conștiința națională a poporului nostru, manifestată spontan pe întregă suprafață a regiunii.

Nu ar adăuga nimic comentariile ce s'ar putea face pe marginea acestui eveniment social românesc. Sufletul națiunii a spus totul atunci când a dorit să audă din gura învățaților noștri realitatea.

GR. BUGARIN

(„DACIA”)

Transdanubiana

Am scris mai dăunăzi *Transnistria*. Numele nu e dat de mine, ci de Alexis Nour, care e autorul hărților etnografice, atât a Basarabiei cât și acestei regiuni. Pentru marea majoritate a Românilor, la nume necunoscut se alia și lume necunoscută. Se știa vag de existența unor Români peste Nistru, dar realitatea nimeni nu o bănuia.

Realitatea odată cu rășbdiul actual a avut darul să puie semnul mirării pe fețele Românilor.

La cetirea titlului de mai sus, acelaș semn se va așeza pe același fețe. Ce-o mai fi și această *Transdanubiaca*? Altă ceva ieșit din actualul rășboi! Da, alteeva, dar din nou neașteptat pentru Români.

Poporul românesc este nu numai o surprindere istorică în regiunile acestea, ci și una geografică. Acest popor nu numai că este un fenomen, din punct de vedere etnic, aici unde se găsește ci este și unul pământenesc. Toate popoarele tind, după o lege naturală a lucrurilor, către fruntarii naturale.

Cauza mai tuturor rășboaielor a fost cucerirea acestor fruntarii, și sunt puține popoare din punct de vedere național, cari să nu se găsească pe un teritoriu național, adică cu fruntarii naționale.

Ei bine, poporul românesc din acest punct de vedere, face excepție. El nu tinde, către fruntarii naturale, el n'are fruntarii naturale. Și este un fenomen acesta, pe care geografii nu și-l pot explica. A fost oare grija de a scăpa de rășboai? Nu este verosimil, căci de rășboai poporul acesta nu a scăpat.

Atunci?

Poporul românesc, pare, că și-a găsit această formulă geopolitică, nu împins de alte popoare, ci din pur și simplu interes economic. El fiind un popor de

păștori și de cultivatori de dealuri, el a activat în două direcții teritoriale. S'a întins peste munți, a tins către gurile fluviilor, și s'a extins peste regiunile de dealuri. Starea agricolă, cu ocuparea șesurilor, este secundară la el.

Din această cauză Poporul Românesc ocupă în lume o regiune oroidă, care trece peste Carpați ca peste un șes, și se întinde din munții Peninsulei Balcanice apusene, până la gurile Bugului, și chiar mai departe... Șesul dunărean, cât și cel al stepei a fost ocupat de el mult mai târziu, când conflagrația lui geografică era deja formată.

Azi când un geograf se uită la o hartă etnografică a poporului românesc, rămâne în mirare.

Dar, dacă n'ar fi de cât Geografii... dar diplomații și oamenii politici mondiali rămân și mai mirați. Și nu puțină bătaie de cap le-a dat lor chestiunea românească, mai ales în congresele de pace.

Românii rămăneau întotdeauna pe dimafară, cu mase destul de importante și nemulțumite prin aceasta. Și nici odată, nu au putut să-și găsească o albie în care să se strângă toți.

Ei bine acest miracol l'a creat actual rășboi. Abia în aceste momente fericite pentru el, și cari ar trebui să dăinuiască mult timp, el s'a regăsit la el acasă, adică toate adaosele lui s'au regăsit împreună. Rășboiul cel mare, cu marea lui surprindere a României Mari, n'a putut face această minune, pe care a făcut-o acest mare rășboi. În momentele actuale toți Românii sunt în contact între ei, ceiace nu s'a separat de nimeni vreodată.

Intr'adevăr pe Români din Rusia meridională cine mai spera să-i mai poată ajunge. Dar încă pe cei din Serbia,

Azi cei din Regat au putut lua contact deplin cu acești frați, și cum am scris mai sus, surprinderea lor nu a fost mică.

Cum am arătat pentru *Transnistria*, acest lucru, să-l arătăm și pentru *Transdanubiana*. Adică, să arătăm, ce știam noi despre ei și ce am aflat acum în contact cu ei.

Cum am scris și pentru cealaltă parte, putem spune și acum, că n'am știut aproape nimic.

Las la o parte Macedonia și Sudul Balcanic pentru că aceștia au beneficiat ca și Transilvania de o campanie aproape centenară în favoarea lor, aici, la noi în Regat. Dar despre cei de peste Dunăre imediat, noi n'am știut aproape nimic. Ne-am purtat cu ei tot atât de vitreg, ca și cu cei de peste Nistru.

Noi nu știam despre ei, decât că pe Valea Timocului, erau o mare masă de Români. Că județul Vidin era aproape tot românesc, iar că Negotinul, cu vinurile lui cele bune, era capitala acestor Români, dar mai mult nimic. Pătrunderea în această regiune era tot atât de grea ca și la Meca, deoarece Sârbii ne interziceau accesul. Și cu toată vechea legătură a Olteniei cu Vidinul, unde își hirotoniseau popii în Evul Mediu, noi nu ne interesam de acest colț de pământ.

Ba da, generația mea a încercat contactul, și această generație nu se da bătută cu una cu două. Un camarad de Universitate a plecat să-l studieze. Am auzit la întoarcere, ce a pățit până a plecat și mai ales ce a pățit, cât a stat acolo. Cum era vorba de folklore și camaradul era de peste munți a putut pătrunde, dar... cu jandarmul după el.

Era controlat, în tren, prin sate, la hore, la masă, așa încât nu s'a putut ocupa de cât de lingvistică și folklore. Ceasuri întregi

mi-a istorisit peripețiile acestei stări de acum 30 ani. Și cele aflate și culese au avut darul de a ne pune pe toți pe lucru.

A venit războiul balcanic, cu intervenția noastră și cu salvarea Sârbilor din mâinile bulgarilor. Ei bine, se încheiase aproape pacea de la București și nimic nu se făcuse pentru acești Români. În ultimul moment o intervenție a mea, a făcut pe Titu Maiorescu să-și aducă aminte și de ei. Sârbii, disperați, au recurs la o strategemă pentru a scăpa. Au propus un pod peste Dunăre și o legătură feroviară, care să devie și o legătură națională. A avut Maiorescu slăbiciune ca să primească. Nici pod nu s'a făcut, nici legătură. De atunci până azi, Valea Timocului a rămas închisă pentru Români.

Această regiune n'a avut nici școală în limba ei, nici biserică. Și cu tot Războiul cel mare, și cu toate drepturile minorităților, Românii din Timoc au rămas fără școală și biserică. Și doar erau aliații Sârbilor?!

Ba da, școală și biserică au avut înainte de Milan. Acesta însă pentru dragostea, ce a arătat-o Vodă-Cuza lui și familiei lui, cel dintâiu lucru, ce l'a făcut, când a ajuns Rege, a desființat și pe una și pe alta.

Un specialist, călător prin Serbia, mi-a relatat acum câțiva ani despre politica dusă de Sârbi contra Românilor. Într'un oraș din fosta Macedonia, în care Românii erau foarte numeroși, ajunseseră de nu mai existau.

După ocuparea actuală a Serbiei, am aflat, ce făceau Sârbii cu populația Românească de la Nord, pe care o prigonă fără cruțare. Și cu toate că mulți Români fuseseră în capul Sârbilor, generații de-a rândul, totuși aceștia nu s'au dat îndărăt de la persecutarea neamului românesc.

Noi mai știam din Serbia, că acolo locuiau odată o populație românească, căreia Grecii din Evul Mediu îi ziceau *Marlachi* sau *Mauro-Vlahi*, adică Valahi-Negri. În sec. XVIII Academii italiene s'au interesat mult de această populație ne-o latină. Un domn *Fortis* a fost însărcinat chiar cu căutarea lor. Căutarea a fost nefruitoasă, populația dispăruse. Urme nu se mai găseau, nume de sate, cuvinte latine, nume proprii, folklor, dar puțin. *Fortis* a scris această călătorie, care a fost tradusă și în limbile germană și franceză.

Interesul Italiei pleca mai ales de la faptul că în Italia numele de familie *Morlachi* este foarte răspândit. Cartea poartă titlul: „*Călătorie în Dalmația*”. O baladă culeasă a permis lui *Goethe* să scrie una din cele mai reușite balade ale lui. Balada acestuia este intitulată „*Klagesang von der allen frau der Assan Aga*” cu nota: „*aus dem Morlachischen*”. Pretendentul nevestei era *Pintorovici*, fratele ei era *Imaski*, iar *Assan* moare rănit în Pădurea Verde. Atâta vâlvă a făcut balada, că a fost pusă pe muzică și i-a făcut pe dispăruții Valahi mai cunoscuți decât pe cei rămași în altă parte.

După aproape un secol și jumătate doi români, un bucovinean și un bănățean reiau problema. *Isidor Ieșan* și *Filipescu* scot două cărți, cu hărți cu tot, conținând cercetările lor. În *Bosnia* masse de nume de sate sunt românești. Resturi de moravuri etc., arătau că acolo a fost odată o populație românească, care a dispărut. Cel mai frumos lucru, și cea mai sigură probă le arătau *Țigani*.

În această țară exista așa zișii *Kara-Vlași*, adică Valahi Negri, adică *Țigani*. Pe aceștia nu i-au putut distruge. Și mai vorbeau limba românească, ca o limbă de lux între ei.

Vâlva *Morlachilor* a mai avut un efect. Ultimul compozitor de opere de factură italiană, anume *Nicolini*, a scris o operă pe la 1800 intitulată „*Le Nozze dei Morlachi*”, opera a fost jucată la Viena. Noi avem operă, dar habar nu avem de ea. Probabil să fie și muzică românească în ea.

Pe atunci întreaga acțiune muzicală se petrecea în orchestră, nu pe scenă. Și bănuiesc, că trebuie să fie și muzică românească în impletitura simfonică, pentru că în altă operă a lui, intitulată, „*Traiano in Dacia*”, am găsit mult folklor, turcesc, grec, francez, unguresc, ba chiar și câteva bucăți țigănești, ca la ușa cortului.

O parte din populația aceasta românească din Serbia își are originea din sec. IX, de când ungurii au transportat pe Români din Panonia în această regiune până în *Pind*. Cel puțin acesta este afirmația unui *Cruciad* francez din acea epocă și care a scris *Geografia* regiunii balcanice.

Noi mai știam din relatările călătorilor ocazionali și rari, ca în așa zisă țară a *Crainei* se gă-

seau masse de Români. Această regiune este cuprinsă între *Timoc* și *Morava*, și se întinde dealungul *Dunării*.

Sunt nenumărate sate cu nume românești, acelea a căror corespondențe se găsesc în *Oltenia*. Până și satul cu numele *Crainova* există acolo. Aceasta înseamnă, că *transhumanța* a existat între cele două regiuni românești, după cum ea a existat întreg *Ardeal*, *Moldava*, *Basarabia* și *Moldova Noua*.

Acum după războiul actual în Serbia a apărut deodată o populație denumită *Vlasi*, care se întinde dealungul *Dunărei* și a *Orșovei* până aproape de *Adriatică*. Anume cercouri patriotice chiar sunt îngrijorate printre Sârbi de ascendenții acestei populații asupra neamului lor. Ei ar fi jucat un rol mare în politica națională a Sârbilor și joacă și azi.

Contra lor se cer și se iau chiar măsuri drastice... Acești *Vlasi* sunt acei, pe cari îi căutau cercetătorii. Numai ca ei vorbesc azi sârbește, sunt însă ortodoci chiar în regiunile catolice, mai ales în ele, dar se zic *Vlasi* adică Români. S'a propus chiar schimb de populație cu noi.

În sfârșit, se zice, că până în sec. XV limba în biserică din Serbia de Apus ar fi fost cea românească, și că mănăstirile de acolo ar fi pline de manuscrise românești. Nimeni însă nu s'a dus să le cerceteze.

Iată aproximativ ce știam noi. Contactul actual ar trebui să puie la punct chestiunea. Un nou *Alexis Nour* trebuia să facă o hartă a Românilor din Serbia. Dacă sunt, cum se afirmă, acolo un milion și jumătate numai de *Vlasi*, adică de Români, vorbind sârbește, aportul acestora la masa totală românească ia oarecare importanță.

Ne-am ocupat prea mult de alții și de loc de aceștia. Sistemul trebuie să înceteze. Și aceștia merită solicitarea noastră. Cu atât mai mult merită această populație din Serbia, parte ca limba pierdută, parte nu, cu cât să nu uităm, că, dacă în *Dacia* se poate discuta asupra *evacuării romane*, aici ne aflăm tocmai în *Dacia Aureliană*, unde nu se mai poate discuta despre continuitatea elementului roman acolo. Ei se găsesc și azi, unde i-au pus Români acum 2000 de ani.

Aceasta e situația și trebuie să n'o mai uităm.

EM. C. GRIGORAȘ

Toponomia Banatului și geopolitica

Stăruința de a apăra o tradiție pretinsă românească, manifestată de către unii dintre membrii comisiei chemată să curme servituțiile unui trecut vitreg în materie de toponomie a jud. Timiș-Torontal, pornirea altora apoi de a găsi reminiscențe daco-getice în numiri cu terminație slavone date unor localități, ce au luat ființă după ce spiritualitate dacică nu mai putea acționa asupra formării nomenclaturii geografice, ne forțează să cercetăm, în cele ce urmează raporturile dintre toponimia unui spațiu geografic, în speță a Banatului și tânăra știință a geopoliticii.

Geopolitica, nouă ca expresiune, dar veche, ca metodă de a încerca modificarea geografiei politice, azi cu atâtea definiții, câte scopuri mai mult sau mai puțin măturisite se cer justificate și din punct de vedere științific, nu se poate concepe fără o adâncire metodică și temeinică a toponimiei spațiului geografic, pe care-l îmbrățișează. Toponimia acestui spațiu ne servește cu un plus de argumente de ordin etnic, istoric și științific pentru justificarea etică a unei anumite geopolitici. Fiindcă independent de faptul, că datorită unei acțiuni metodice și perseverente, pe care noi am ignorat-o, s'a pierdut o cauză dreaptă românească, dreaptă prin temeiurile sale istorice, geografice și etnice, noi nu putem concepe nici geopolitica și nici raporturile dintre țări și popoare decât așezate pe baze morale. Pe temeiuri, cari să nu poată fi răsturnate de argumente iscusit ticluite. De argumente fie înfățișând un basin economic predestinat de a alimenta și alte țări, dar stăpânit numai de o minoritate etnică, care totuși prin funcția economică pe care o îndeplinește acest basin ar avea drepturi de stăpânire asupra tuturor popoarelor ce locuiesc acest spațiu geografic.

Dacă sub geopolitică înțelegem acțiunea dusă pentru justificarea în conștiința noastră proprie în primul rând și în urmă în conștiința altora a temeiurilor unor revendicări teritoriale, apoi cu drept cuvânt suntem apolitici. În 22 de ani de viață, de stat românească nu am făcut în această direcție nici atâtea cât fac triburile nomade arabe, cari deși fără vre-un scop bine definit, lasă în toponomia locurilor pe unde trec, urmele trecerei lor pe acolo.

Examinând toponomia Banatului, în părțile muntoase mai românească decât a Ardealului, vedem totuși, că ne-a lipsit acel instinct, care face pe beduini, caravanele arabe să facă, fără să-și dea seamă geopolitică. Să toar-

ne în tipare după înțelesul și spiritualitatea lor numirile locurilor de popas, oazelor, ba până și a drumurilor ce șerpuiesc printre triburi ce nu sunt locuite de triburi arabe.

Cât de strâns e legată geopolitica de toponimia unui spațiu geografic ne-o demonstrează atât de actuala problemă panarabă.

Cetind despre mișcarea panarabă, gândul ni se duce instinctiv spre spațiul, pe care-l știm presărat cu nume arabe. Spre Africa de nord, care începând dela strâmtoarea Gibraltarului și până la Suez și spre Sud până adânc în deșert și până la izvoarele Nilului poartă, în toponimie, vestigiile unei măiri apusene. Ori trecând peste canalul Suez gândul nostru nu se oprește la țările arabe din Asia-Mică, ci se duce mai departe până în Indiile locuite de mahomedani. Fiindcă prin toponimie a făcut geopolitică nu numai lumea arabă propriu zisă, ci și hogeza venit din Indiile depărtate să se închine la mormântul lui Mahomed și cutare pelerin din Belucistan, care reîntorși acasă au dat o numire mai apropiată de spiritualitate credinței lor locurilor de baștină. Și unii și alții făcând acest lucru au înmulțit, când nu au creiat elementele din cari se naște conștiința mai întâi în lumea arabă și apoi în aceia a lumii despre un spațiu geografic arab, care după cum e lesne de înțeles nu închide numai popoare arabe.

E interesant fenomenul, că deși știința geopolitică în sensul de a creia o anumită conștiință pe un anumit spațiu geografic e de origină germană, totuși englezii au fost cei dintâi, cari și-au dat seama de primejdia ce amenință imperialismul lor, din cimentarea conștiinței naționale a lumii arabe. De aci încercarea de a face distincție între mișcarea panarabă și panslavism. Am neglijat însă amănuntul, că până și în epoca de glorie a imperialismului otoman, când sultanul era și loctiitorul de pe pământ al lui Mohamed, conducerea spirituală a mohamedanismului nu a scăpat un moment din mâinele arabe, influențând toate actele Pađișahului.

Geopolitica în această direcțiune ne fiind decât geografia politică în devenire, sau consolidarea și așezarea pe temelii solide a aceleia existente, toponomia spațiului geografic, asupra căruia ea se exercită trebuie așezat pe primul plan al acestei acțiuni.

Țara chinezatelor valahe, a acelor începuturi de organizare independentă de stat, cari au împrumutat maghiarilor, ca ceva mai avansat, mai civilizat, mai apro-

piat de noțiunea de justiție și „dreptul” lor, „dreptul valah” într'o epocă, când nobilii maghiari rezolvau pricinile dintre ei prin ordalie 2), nu are nevoie a recurge la artificii pentru a așeza toponomia sa în serviciul unei cauze. Are nevoie însă a scoate din negura trecutului această toponomie, alr pe care o are în fața sa o curățată de șgura străină, pe care, fie o istorie vitregă a lăsat-o pe ea, fie că a fost adăugată ei ulterior metodic și cu anumite tendințe politice.

Abandonând ca nereserioasă afirmația unor istorici cari pretind, că înainte de înfrângerea dela Mohaci Banatul ar fi fost presărat cu sate ungurești și că deci numirile cu rezonanță magiară din unele documente ar fi corespuns tot atâtor așezări umane maghiare în cercetările noastre ne-am oprit asupra deftenelor turcești (liste de recensământ fiscal) întocmite la 22 de ani după ocuparea Banatului, — minus Lugojul și Caransebeșul, — de către turci.

Aceste deftere cuprind proprietarii de oi din diferite comune de pe câmpia Banatului. Numele proprietarilor, cu mici excepțiuni în favoarea slavilor, sunt românești. Asemenea și a comunelor, cu mici excepțiuni, cari iarăși sunt sau slave sau maghiare și nu numai maghiare.

Aceiași e situația și la șirrea turcilor după cum ni-o demonstrează harta lui Mercy, care însă din cauza pronunțării defectuoase și deci și a înregistrării în acelaș fel a numirilor nu poate fi utilizată decât cu multă precauție.

Cum defterele turcești deși conțin numiri românești de comune, după cum indică locul unde se află ele, evident, că în căutarea numelui vechi al diferitelor comune singurele isvoare sunt pe lângă tradiție și diferite acte și documente de donație.

Cercetând pe cele din urmă 3) colecționate și editate între anii 180 — 1900 constatăm din capul locului, că ele au fost editate sub aceleași influențe, cari au dat naștere legii IV din anul 1898 numirile de localități fiind intenționat alterate, reproduse defectuos. Dealtfel expunerea de motive a acestei legi, cum și regulamentul de funcționare a așa numitei „Comisii regnicolare pentru întocmirea cadastrului numirilor de comune și alte localități” ne lămurește îndeajuns, că vecinii noștri au așezat, încă de acum jumătate de veac, toponimia în serviciul unei politici menite să creeze temeieri, sau cel puțin aparența existenței acestora pentru o anumită geopolitică.

Monografia jubilară a județelor Ungariei, întocmită sub conducerea lui Dr. Samuil Borovszky, fost membru al Acad. Magh. și secretar general al Comisiei Istorice, nu poate servi ca isvor, ea fiind editată în întregime cu scopul de a justifica din punct de vedere istoric și etnic serbările jubilară dela 1900 ale Ungariei.

Evident deci, că cercetătorul imparțial al vechei toponimii, e silit să utilizeze, cu cea mai mare atenție și precauție isvoarele istorice existente și să le completeze cu tradiția.

În anul 1936 instituindu-se în jud. Timiș-Torontal o comisie cu scopul de a desgrota din negura trecutului vechea toponimie și a fixa noi numiri, acolo unde e cazul, a constatat din primul moment, că isvoarele isto-

rice existente nu pot da elemente veridice în această direcțiune. Pentru a suplini această lipsă și mai ales pentru a pune de acord reetificările ce se impuneau cu realitățile existente, deci cu numirile în uz sau chiar scoase din uz, dar a căror tradiție trăiește fie în conștiința bătrânilor, fie în aceea a numirilor topografice din hotarul comunei, sau în conversațiile curențe ale poporului din comunele învecinate, s'a adresat un chestionar celor 240 comune din județ, care urma să fie complectat de către secretar după o prealabilă consultare a preotului, învățătorului, dar mai ales a bătrânilor satului. Chestionarul îmbrățișa nu numai numirile topografice existente, dar și tradițiile privitoare la locul original al comunei, înființarea lor și de către cine, numele familiilor celor mai numeroase din comună în ordine descrescândă, etc.

Evident valoarea științifică a anchetei întreprinse astfel, era condiționată din capul locului de pregătirea în această direcțiune a personalului administrativ, care fără predispoziție pentru asemenea lucrări și fără a-și da silința să pătrundă sensul anchetei nu putea să dea decât o contribuție discutabilă.

În adevăr din cele 240 anchete au fost alese cu mare greutate un număr de 100, restul purtând în mod prealabil pecetea unei munci birocratice, executată nu în vederea fixării și aflării unui adevăr, ci pentru a executa un ordin al prefecturii.

Rezultatul ce se desprinde din cele 100 chestionare selecționate, în majoritatea lor privind comune românești, este dintre cele mai interesante în ceea ce privește numirile topografice.

În 28 comune există țarină, numită „Satul Bătrân” dovadă, că fie din cauza inundațiilor, fie din alte cauze comuna și-a mutat vatra. Numai în 21 dintre ele trăiește tradiția acestui eveniment și numai 17 și-au dus cu ele, pe noua așezare și numirea cea veche, 11 acceptând nouă numire, în genere, a numirei topografice a locului unde s'a reclădit comuna. În aceste 100 comune mai e frecventă numirea topografică „Vetrele” (în 5 sate) „Rături” (11 comune), etc., etc.

Din consultarea acestor 100 chestionare se mai desprinde un adevăr pentru comunele ce și-au schimbat numele și anume — un număr de 34, dintre cari numai în 7 se păstrează tradiția vechei numiri. În schimb cu atât mai bogată e tradiția privind diferite întâmplări de pe timpul ocupației turcești.

Nomenclatura fiind pecetea nu numai a spiritualității ce stăpânește un spațiu geografic, ci a etnicului materialului uman, care-l locuiește sau l-a locuit, care deci areciat această spiritualitate, dând colorit specific etnic unui anumit ținut, evident s'a căutat în toate timpurile să se falsifice realitățile ce se desprindeau din toponimia locului. În ceea ce privește Banatul, această acțiune de alterare a toponomiei cunoaște două faze bine distincte: aceia exercitată pe căi lăturalnice de către sârbi prin biserică (1690 — 1867) și aceea a regimului maghiar (1867 — 1914) prin măsuri de constrângere, căroro li s'a dat o formă legată prin legea IV din 1898. Fixarea toponomiei Banatului conform cu spiritualitatea noastră, cu realitățile etnice și istorice și cu drepturile noastre asupra acestui colț de țară nu poate fi privită deci numai ca un act de emancipare de sub servituțiile unui trecut vitreg, ci și ca o reparație istorică.

În adevăr dacă diploma leopoldiană dădea dreptul unei minorități disparante să dispună prin biserică de

2) Proba focului, a duelului, etc., cea dintâi constând în a sili pe cel impincinat a lua în mână fierul înroșit, care, dacă nu-i ardea mâna era socotit ca dovadă a nevinovăției impincinatului.

3) Magyer Förtenchim Adattés.

viața noastră spirituală, minoritate care în materie de toponimie, a găsit aici și rămășițele unei infiltrații pașnice slave mai vechi, numai legea maghiară citată așeza problema numirilor topografice direct în serviciul tezei istoriografiei maghiare ce pretinde existența înaintele de Mohaci al unui Banat locuit de maghiari.

Până unde s'a mers în această direcțiune ni-o demonstrează cazul comunei Jebel din monografia jubilară, trecută acolo cu numirea de Széphely pe temeiul, că în lista zeciuieiilor papale (1332 — 1337) ar fi existat o comună cu numirea de *Zephel*, care nu ar fi decât numirea alterată a ungurescului „Széphely”, ori comuna actuală a luat ființă sub ocupația turcească, iar numirea se datorește turcescului „*dsebeli*”, soldat călăreț, care în speță făcea patrularea pe drumul Belgrad-Timișoara, având un post fix pe locul comunei, fapt care a promovat organizarea unei așezări umane aici.

Fiind vorba de o reparație istorică evident, că ea trebuie realizată cu toată demnitatea cuvenită și mai ales cu toată atenția, ca să nu se strecoare sub altă formă și sub altă haină influențe ce tind să neutralizeze tocmai ceea ce urmărește prin fixarea toponomiei.

Astfel coloniile germane exterioare construite alături sau în locul unor eșezări românești vechi, vor păstra vechea numire, iar acolo, unde aceste colonii s'au organizat pe locuri nelocuite, numirea germană pe care au primit-o la înființarea lor. La nici un caz nu se pot admite traduceri în germană a vechei numiri ungurești, fiindcă pe lângă dănuirea unor influențe ce nu au ce căuta în toponomie, se ajunge la situații ridicole cum e aceea a încercării de a germaniza numirea Timișoarei traducând în germană pe ungurescul „*Temesvar*”. Aceasta după ce generații întregi de germani din Banat l-au numit orașul Temesvar sau Timișoara și după ce „*burgul*”, adică cetatea nu mai există de o jumătate de veac.

Dar influențe străine în materie de toponomie se manifestă și acționează și în alt fel.

E cazul numirii comunei Lenauheim.

Numirea e recent (1936). E dată comunei Cetad pe ungurește. Cetad pe nemțește. Cetate pe românește. Cererea, făcută de către un grup de cetățeni, nu de gruparea germană, care a acționat și a simțit în toate timpurile nemțește, e expresiunea tipică a oportunistului și a actelor de circumstanță. Admiterea cererii de către autoritățile românești de sub tutela partidelor politice, e la rândul ei un monument dacă nu al ignoranței, apoi al incoerenței și servilismului, care drept preț al unui pact electoral abandonează nu numai interese permanente românești cari înglobează și demnitate națională, ci compromite și singurul teren, acela al sincerității, pe care trebuie dezvoltate relațiile de adevărată prietenie româno-germană.

În adevăr s'a cerut și s'a admis, — în vederea apropierei româno-germană, — schimbarea numelui comunei Cetate în Lenauheim după numele poetului „*german*” Lenau născut în această comună, schimbare la care nu s'au gândit până aci nici maghiarii, cu atât mai puțin șvabii bănățeni. În documente vechi (1482 — 1497) găsim comuna cu numirea „*Chathad*”, într'un document și mai vechi (1470) „*Chethard*”, ca de sub ocupația turcească să iese cu numirea de Cetate, iar la evacuarea ei forțată (1750), de români pentru a face loc coloniștilor

(1761) cu aceeași numire și cu o rămășiță de fortăreață care justifică numirea și a cărei zidărie e folosită apoi pentru construirea fundamentului caselor coloniștilor.

Temeiurile aparente a noii numiri ar fi poetul „*german*” Lenau, considerat de maghiari de al lor, pentru ca în România întregită să-l decreteze de poet „*german*”.

Pentru documentarea celor scrise la începutul acestor rânduri se impune o analiză a operelor lui Lenau și o scuntă biografie a sa.

Poeziile sale din tinerețe, scrise sub influența mediului și anilor petrecuți la liceul piarist din Seghedin, mai apoi la Buda și în sfârșit la Tokay, îl consacra în adevăr ca poet maghiar, pentru care nația recunoscătoare îi și ridică o statuie și o tablă comemorativă, a cărei inscripție o reproducem la sfârșit. Aceste poezii ca spiritualitate, motive, subiect și ca concepție sunt în adevăr poezii maghiare. Din ele se desprinde atmosfera pusteii maghiare cu infinitul ei, cu zărilor ei nemărginite, pe care le găsim în literatura lui Jokay. La etatea de 19 ani (1821) ajuns la Viena și amoretându-se, lirismul său prinde aripi tot pe strună maghiară, deși în limba germană. Numai după trecerea sa prin Stuttgart începe să se desbare de influența mediului din copilărie, dar reminiscențele infinitului pusteii maghiare se resimt totuși în poezia sa până prin anul 1832. Epoca următoare de 10 ani, trăind când la Viena când la Stuttgart, e hotărâtoare pentru cristalizarea formei, concepției, stilului poetului, în care se vede grija sa pentru anumite motive pur germane. Dar tot pentru această epocă cade și începerea luptei cu sine însuși provocată de dualismul celor două spiritualități ce-l stăpâneau astfel, încât din scisul său nu reușim să desprindem pe omul literaturii germane decât din lucrările dintre anii 1842 — 1847, când e internat la Doebing.

Incontestabil, că Lenau a existat și ca poet german, cu orizonturi mai largi, nemulțumit însă de sine, cu sufletul tulburat, care nu-și recapătă echilibrul nici după călătoria făcută în America.

Pentru care dintre cei doi poeți s'a cerut numirea de Lenauheim? Și cine a cerut-o? Șvabii cari sub regimul de largă libertate românească s'au reîntors cu trup și suflet la matca spiritualității germane și ca atare doresc o sinceră apropiere între noi și germani, sau o minoritate care de circumstanță și din oportunitate exteriorizează azi cu un lux semnificativ apartinența sa la un anumit grup etnic.

La aceste întrebări răspunde, credem, textul de pe placa comemorativă așezată pe casa, unde s'a născut Lenau, pe care-l reproducem întocmai după originalul maghiar în cele ce urmează:

„Sub domnia glorioasă a Majestății Sale Regelui Francisc Iosif I, pe timpul guvernării ministrului președinte Coloman Szell, cu prilejul așezării pietrei fundamentale pe locul său natal a statuei lui Nic. Lenau, eminent poet și patriot maghiar, în anul Domnului 1902, ziua a 12 a lunei August, proprietarul de atunci al casei fiind Iacob Loeffler, care a primit ca oaspeți la serbarea arătată pe următorii demnitari ai țării: d. Iuliu Gullner, secretar de Stat la Ministerul de Interne ca reprezentant al întregului guvern maghiar, d. Dr. Carol Pecseri, ca reprezentant al Ministerului de Culte reg. maghiar, d. Eugen

Rakosi 4), ca reprezentantul Soc. „Kisfaludy” și a Soc. literare și publiciste „Otthon”, d. Dr. Ludovic Delimanic, subprefect în numele prefectului, d. canonic papal Francisc Blaskovits 5), care a celebrat liturghia serbării, d. Ioan Ronay Zombori deputatul circumscripției electorale, d-nii Francisc Herczeg, 6) scriitor și Iosif Stein, consilier la Curtea de Apel, cari au fost creatorii serbării, d-nii Urbaschich, Gaspar, prim-pretor de plasă și Gheorghe Keresztes, prim-pretor onorific, în amintirea cărora și a serbării de azi și pentru a manifesta bucuria sufletului său generațiilor viitoare a așezat această placă 7) pe această casă însemnată și renumită proprietarul ei de acum Iacob Loeffler”.

„Secretar comunal al Cetadului și în același timp președinte al „Comitetului mon. Lenau” era d. Ioan Barteles,

4) Eugen Rakosi autorul operei „Clopotele amuțite” cunoscut scriitor maghiar șovinist.

5) Francisc Blaskovits, dimpreună cu Math erau fruntașii partidului Kossuthist din jud. Timiș și orașul Timișoara.

6) Francisc Herczeg după naștere Hertzog e prototipul scriitorului șwab asimilat în scrierile sale de un șovinism maghiar feroce.

7) Placa se păstrează nealterată și azi, fără ca să se fi cerut schimbarea textului maghiar în unul în limba germană.

iar primar Petru Anton, ambii prețioși patrioți maghiari. Slavă Dumnezeului maghiar, slavă Regelui maghiar, slavă neamului maghiar! Amin!”.

Casa mai e însemnată cu o placă modestă așezată de către un particular cu inscripție maghiară și germană. Textul german al acesteia se reduce la următoarele: „In această casă s'a născut poetul Nicolaus Lenau la 13 August 1802”.

Evident, că toponomia unui spațiu geografic prin ceace înseamnă ea în conștiința proprie a celor ce-l locuiesc, dar mai ales prin ideea pe care o naște în conștiința celor, cari prin numirile geografice, etc., iau cunoștință de anumite realități din acel spațiu, trebuie să formeze o preocupare, de primul ordin pentru geopolitică.

După cum geografia fizică ne dă elementele necesare examinării diferitelor procese geologice, cari au colaborat la formarea solului și subsolului unui spațiu geografic, tot asemenea și istoricul toponomiei Banatului nostru e icoana cea mai clară a frământărilor prin care a trecut acest colț de țară.

Toponomia de azi a Banatului trebuie să înfățișeze fidel momentul de azi, care e românesc și iată de ce în fixarea numirilor comunelor ce poartă în aceste numiri urmele trecutului, singurul comandament determinant este realitatea de azi.

TRAIAN BIRĂESCU

Mitropolitul Transilvaniei despre pacea dreaptă

I. P. S. Nicolae Bălan, a dat următorul sens superior al păcii adevărate în pastorală admirabilă de Crăciun :

„...Cu această pace în suflet eroul cade pentru apărarea Țării sale, știe că e așteptat de Dumnezeu cu brațele deschise și nimic nu-i mai tulbură gândul. Această pace îți dă și ție celui de acasă tăria să suporti greutățile, durerile și lipsurile acestor vremi de aspră frământare.

Și cu cât pătrunde mai adânc această pace a lui Hristos Domnul în suflete, cu atât se trezește în oameni mai puternic dorul după pace și în rânduielile din afară ale vieții lor. Acest dor îl face pe fiecare să simtă că Dumnezeu nu a făcut pe oameni să-și facă rău unul altuia și să-și facă viața un chin, ci să trăiască în bucuria păcii și a bunei înțelegeri, înălțând prin iubirea întreolaltă virtuțile sufletului până la asemănarea cu Tatăl Ceresc.

Dar pacea din afară pe care o dorim trebuie să fie după chipul frumos și trainic al păcii din suflet, al păcii lui Hristos. Ea nu trebuie să fie o pace nedreaptă, o pace potrivnică cinstirii lui Dumnezeu și rânduielilor morale voite de El. O pace nedreaptă ar fi un izvor de alte războaie și de tulburări între oameni. Poporul nostru românesc roagă și el pe Dumnezeu să aducă o pace dreaptă, cu statornicirea drepturilor fiecărei nații. Noi Românii am fost un popor al păcii în toate timpurile, un popor făcător de pace, pentru că am avut în inimă pacea lui Hristos. Dar pace trainică, pace adevărată e numai pacea dreaptă, care dă fiecăruia ce este al său, tăind poftele unor nații lacome după bunuri străine și după robirea altor popoare.

Oricât ar fi de mari greutățile de azi, dragii mei, să nu pierdem curajul. Sărbătoarea Nașterii Domnului este un îndemn la în-

credere, căci ea ne asigură desprea iubirea Tatălui ceresc, care nu ne lasă, ci ne trimite pe însuși Fiul Său ca să ne mântuiască. Să avem încredere în steaua noastră ca neam și în ajutorul lui Dumnezeu care va veghea la înfăptuirea dreptății noastre. Războiul oricât de crâncen ar fi, nu va dărâma decât lucrurile putrede și nedrepte. Noi suntem un popor tânăr și nu căutăm decât dreptatea, iar tinerețea și dreptatea nu pot fi înăbușite de nimic.

Solia Crăciunului „pe pământ pace” stă în încrederea, în iubirea lui Dumnezeu, în curajul netulburat în mijlocul tulburărilor pământești, în dragostea neistovită față de aproapele, în așteptarea plină de nădejdi a păcii celei drepte pentru toate popoarele și deci și pentru al nostru. Căci nu spre robie, ci spre libertate a zidit Dumnezeu pre om și a împodobit grădina pământului cu diferite neamuri”.

ROMANIZAREA NOMENCLATUREI LOCALITAȚILOR DIN BANAT

Am luat parte la discuții .

„Istoricii” noștri spuneau atunci, că nu avem voie să schimbăm numele comunelor, dacă vrem să avem „continuitate istorică”.

Da, nomenclatura comunelor noastre de azi de fapt e o continuitate istorică, dar a sclaviei noastre din trecut. Cui îi place să fie și pe mai departe în sclavie, nu are decât să le mențină, Românișmul însă nu, — și cere imperios să se româneze radical și integral numele comunelor, începând cu Timișoara, care ar putea fi numită „Ripensia”.

Problema e însă cu mult mai serioasă decât o credem noi, — acum e ocaziunea să ne arătăm că suntem conștienți de chemarea noastră. Să binemerităm dela Patrie și să fim bine cuvântați de urmașii noștri.

Fiind chestia atât de vitală pentru noi, sunt nevoit a reda unele pasagii din lucrarea mea cea nouă — necesitată încă — tratând problema păcii și în funcție de ea, românitatea.

„Se pune întrebarea, dacă conviețuirea cu alte popoare, — fie ea cu relații de hegemonie sau supunere, — trebuie să aibă repercursiuni asupra limbii.

Această întrebare o pun pentru liniștea mea sufletească și a multora, pe care îi frământă graiul strămoșesc.

În această ordine de idei mă întreb pe mine ca român, dacă e justificat, că limba noastră a „înghițit” atâtea cuvinte turcești, grecești, slave, etc. Nici fanarioții, nici turcii, nici hegemonia bisericească slavă nu ne-a convenit, iar cuvintele lor în limba noastră le pot asemăna cu „plăcerea” ce are băiatul atunci când trebuie să înghiță o doctorie amară.

Cei nedrepti față de noi, în ce privește originea noastră, se simt îndreptățiți a susține, văzând cele multe cuvinte străine în limba noastră, că suntem un popor artificial făcut și nu de origină divină — preistorică — precum spune divinul Nicolae Densușianu și nici chiar de origină romană, precum susține istoria pragmatică.

Fiecare popor, cu trecut istoric doar și nu și preistoric, — precum e cazul la noi — se respectă și în decursul timpurilor caută să-și cizeleze limba, cu limpezimea rațiunii și ondulara artistică a sufletului.

În cazul când viața unui popor nu este întreruptă, progresul este asigurat în aceeași linie de conduită. Altul e cazul la noi unde perioade lungi ne-a întrerupt în mersul normal al evoluției. Căci nu e viață aceea, când poporul nu e liber sau nu i-se lasă limba, să se desvolte în mod normal. Noi avem limba noastră frumoasă, originală, însă hegemoniile și influențele străine ne-au impus altele, pe a noastră punând-o sub interdicție. Nu s'a mai cultivat limba noastră strămoșească, ea s'a vorbit ușor de țărani și de păturile inferioare ale poporului, în timp ce „domnii” înstrăinați și navigând în apele străine, învățau și vorbeau limba hegemonă străină. Acesta-i motivul adevărat, de ce a pătruns în limba noastră elemente pocite străine și de ce nu s'au eliminat ele odată cu îndepărtarea hegemoniei străine.

Sanctuarul unui popor este trecutul, care prin continuitate formează și prezentul.

La noi cazul e altul. Sanctuarul nostru e ca o bibliotecă ce numai din când în când și după lungi perioade se deschide. Praful uitării s'a pus pe rafturi, filele s'au îngălbenit și mucegăit, că abia se mai pot curăți și face bune pentru lectură. Din nou au trebuit să fie studiate, cu multă trudă și mai multă însuflețire, până când am ajuns să aflăm, unde este sanctuarul nostru adevărat și să înțelegem ce se cuprinde în el.

Comoara fermecată, dătătoare de viață se află acolo.

Or încă să nu fim ajunși la ea ?

Aceasta este întrebarea ce ne frământă. Poate că nu s'a născut încă omul cu mintea moșului din poveste, care știe trecutul și viitorul deopotrivă și care cu îndrăzneala tinerului pe cal înaripat cu sabia de foc taie capetele multe ale hidrei — cuvintele streine ce ne pângăresc comoara fermecată: limba noastră mândră și frumoasă, ca fata din poveste.

Să fie adevărat ?...

La o parte însă cu povestea, că e tristă ca și realitatea. Cu ce se justifică „domnii” noștri, că magiunul e mai bun ca lectarul, musafirul ca oaspele, duhul ca spiritul, eleșteul ca piscina sau piscilina etc. ?

Poporul german își purifică limba chiar de cuvintele internaționale, ca telegraf, telefon, egoism, ecuație, etc. și noi să ne legăm de cuvinte ce ne-a impus sclavia ? Poate pentru că încă nu am ieșit din respectul „domnilor” de atunci ?

Un distins cetățean al Timișoarei spunea la obiectiunea mea față de cuvintele slave din biserica ortodoxă: „Vor fi ele slave, însă miroasă a tămâie și busuioc bisericesc !” E dureros să auzi așa ceva. Miroși-vor cuvintele slave a tămâie și busuioc, însă mirosul e din slavia. Roma este leagănul istoric al libertății noastre, mirosul adevărat de busuioc și tămâie dela ea s'a răspândit în libertate și binecuvântare, strămoșii noștri acest miros l'au aspirat și răspândit și cred, că strămoșii ne-au dat viață nouă și nu noi lor. Fără străbunii noștri Romani nu știm, cum ne-am justifica prezența aici, pentru că busuiocul și tămâia slavă la niciun caz n'o face. Prin strămoșii noștri Romani suntem noi latinii Orientului și nu minoritarii grecismului, slavismului, etc.

Cine discută limba română, să-și arate mai întâi originea română, dacă nu vrea să fie declarat străin sau ușor în apropiere.

Cum adică, împilarea străină să ne fie motiv, ca de cuvintele străine să ne fie drag și acelea să aibă întâietate față de cuvintele latine, ce se foloseau de strămoșii noștri și se mai află la sate în graiul poporului român? Zeii lui Nicolae Densușianu, Titu Liviu și mai ales Ovidiu, „Iusor tenerorum amorum”, care a trăit și murit în părțile noastre și ne-a auzit vorbindu-i limba, nu vor conțeni să se revolte, că am putut să ne uităm trecutul și limba.

Două obiecte în acelaș timp și în acelaș loc nu pot fi laolaltă ; nici adevărul nu poate fi văzut în două moduri. Sau N. Densușianu cu ceilalți are dreptate sau ad-

versarii noștri, care ne contestă originea. Amândoi la nici un caz nu pot avea dreptate. Precum s'a dovedit, inamicii noștri străini nu au dreptate, atunci întreb pe cultivatorii cuvintelor străine în grădina limbei noastre, de ce perseverează în a susține despre cuvintele străine, că sunt bune și fac parte din patrimoniul limbei noastre, iar cuvintele latine cari le pot înlocui, le declară neologisme?

Cine face lectură din Biblie, se va convinge tot așa cu regret, câte cuvinte slave nu-l stălcesc înțelesul curat românesc. Până când nu se stârpește buruiana dintre florile limbei noastre, e foarte bine, că nu s'a editat încă dicționarul limbei române.

Despre pace scriu și pentru ca distinsul N. Densușianu și cu el toți marii noștri strămoși să poată dormi în pace. Cu această ocaziune țin de curvință să le cer iertare pentru rătăcirea noastră și să le promit, că ne vom cumini în viitor.

Fiecare popor, după ce s'a eliberat de sub jugul străin, caută cu nerăbdare să se reculegă: moralicește și științific să-și creeze viața sa de popor independent și să-și introducă moravurile austere ce au făcut pe strămoșii săi mari.

Dacă Ovidiu prin o minune a divinității s'ar trezi din morți și ar fi nevoit încă odată să trăiască la Tomis, elegiile lui nu și-ar schimba tonul, că nici vântul rece nu a încetat să mai fie rece, nici populația nu vorbește azi altă limbă, decât pe cea asemănătoare celei clasice latine. Pe literații noștri adevărați i-ar mai îndrăgi, dar de Mussolini cu limba lui atât de aberată dela cea clasică latină, ar spune că e un barbar uzurpator în Roma.

Limba noastră academică însă ar declara-o profana-

toare de așezăminte strămoșești și mai întristat și-ar cânta elegiile, văzându-ne încăpățănarea „științifică” de a persista în străinisme.

Toate popoarele își creiază limba lor literară, luând dintr'o provincie dialectul cel mai potrivit geniului național. Romanii au luat limba Lațului, provincie de a cărei populație divinul N. Densușianu susține bazat pe asemănarea dialectului și portului cu al nostru, că ar fi de origine din „Dacia Felix” preistorică.

Să scormonim solul fertil al limbei noastre și cuvintele ce avem și mai aflăm, puse în lucrarea minții și inimii noastre, vor luei cu splendoarea diamantului ciselat în briliant.

De multe ori auzi cuvinte la poporul de rând, ce ui-mesc prin originea lor nealterată, în deosebi în părțile cari prin izolare erau mai scutite de influențe străine.

Dacă nu am fi persistat în încăpățănarea unor oameni de știință, secondati de alții fără știință, să ne adăpăm din izvoare străine, de mult am avea limba noastră academică curată și dicționarul limbei noastre adevărate.

Pe chestii de înaltă morală și dreptate nu se pot face compromisuri, fiind ele de croială divină, dela care nu se poate abate nimeni, ca formele ce ies din tiparul cugetului nobil și al faptelor mărețe. Datinile, limba și numele indivizilor intră în această croială, iar noi avem datoria să le modelăm cât mai potrivit și armonios, ca secolele când se vor uita îndărăt, cu drag să ne vadă în plină lumină, încadrați de aureola admirației.

TIMIȘOARA, la 14 Decembrie 1941.

Ing. A. CUCU

FIORI

Rose pallide, fiori di tristezza,
Come sorelle della nostra vita,
Dei sogni antichi, spine rugiade,
Che il cielo manda per la confessionne
Di una terra che dorme, dorme e canta
La pigrizia: Giacinti, come vivi
E felici! Uniti nella gioia
Date la vita, con dolce danza.

O rose, voi, giacinti, bei fratelli
Nella bellezza, nel profumo, punti
Nella gioia di questa vita, stelle,
Sempre i sospiri come un vento fresco
Vanno vicino a voi, con la purezza
Dell'amore, vi guardano, ritornano.
Musica dentro il cielo e le alte nubi,
Felici della vostra vita pura.

Quando nel sole, fiori date il velo
Del candore, dei vostri bei colori,
E l'azzurro del cielo vi risponde
Con la voce che tanto sognate,
Conoscete, quando alte nubi svegliano,
Col vento che le spinge, la freschezza,
L'amore della vostra vita nuda,
Fiori, nasce la gioia, in cuore, in alto.

OREȘTE FRATINNI

F L O R I

Palide roze, flori de tristețe,
Surori tăcute în viața noastră,
Din visuri tainice; spini și rouă,
Va trimite cerul spre destăinuire
Într'un pământ ce doarme și cântă
Alene. Giacinți atât de vii
Și atât de fericiți! Uniți în bucurie
Dați viața, cu dulci unduiri.

O, roze și voi giacinți, frați arătoși
În frumusețe, în aromă; puncte
În bucuria vieții; stelele,
Mereu suspine ale vântului răcoros
Apropie-se de voi, cu puritatea
Amorului; vă privesc, recheamă
Muzica în văzduh și nouri înalți,
Fericiți de viața voastră curată.

Dacă în soare, florilor, oferiți vălul
De candoare al culorilor de farmec
Și albastrul cerului vă salută
Cu vocea de voi visată,
Simțiți, când alți nouri deșteaptă
Cu vântul ce îi împinge, frăgezimea,
Amorul vieții voastre nude,
Florilor, se naște bucuria inimii, sus.

OREȘTE FRATTONI

Noua generație în viața socială la popoarele inferioare

Apariția unei noi generații în viața socială la popoarele inferioare, este marcată social-politic, cu un eveniment de mare însemnătate. Se întâmplă ceea ce spune Thurnwald, că acest eveniment dă simțământul trecerii și dispariției în viață. Actualizează simțământul pierderii în sânul societății — și cu aceasta — poarta misterului este deschisă ¹⁾. Din această cauză, chiar se crede că pedagogia primitivă, față de noua generație, isvorăște dintr'un proces psihologic, de esență magică. Fiindcă vraja și religiosul predomină introducerea tineretului în viața socială. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, religiosul și miracolul, este un fenomen psihologic colectiv — prezent — nu numai la riturile de „trecere”, ci și când e vorba de familie și în sânul seminției. Din această cauză, între generații, se ivesc probleme ce vizează anumite discuții etnologice.

Și Thurnwald, este de aceeași părere, că în societățile inferioare, distincția biologică în societate, după vârstă și sex, este decisivă. Astfel, că până la un punct, se poate spune, că acest fel de asociere al tineretului, ține locul adevăratelor „clase sociale”, cu care Heinrich Schurtz a ținut să le identifice.

În sânul popoarelor inferioare, copilul, până la aproximativ 11 ani, își trăiește o fază de adevărată copilărie, fiindu-i chiar interzise anumite mâncări; carne de miel, de porc, etc. Și această perioadă specifică, nu se sfârșește, decât atunci când șeful tribului decide. Perioada aceasta de desfacere de copilărie, e grea. Desfacerea de copilărie se face în rate distincte; de cele mai adesea, în trei momente; fiecare moment, terminându-se cu o ceremonie, după care se ridică una din interdicții, copilului. Iată pe unele dintre ele: Leo Frobenius, ²⁾ spune că novicele prin dureri și chinuri, trebuie să renască într'o spiritualitate nouă. Pentru ca el să poată deveni eul unui bunic, trebuie ca să trăiască câțva timp într'un tufiș, fără hrană, fără să vadă femei, fără vreun acoperiș și altă ocrotire. Numai prin aceasta copilul va fi susceptibil inițierii, în anumite taine ale seminției — sub supravegherea celor mai în vârstă. Vopsit în alb (albul fiind culoarea morții) și mascat, părăsește tufișul, luând astfel, înfățișarea zeului tufișului. În momentul acesta, el singur este un zeu. Sunt desigur, multe probe impuse copilului la trecerea sa în rândul celor mai mari; post, lucrări penibile; cară trunchi de arbori; ridică diferite greutatea. Nu fac altfel nici tinerii europeni, vom vedea, la asemenea solemnități... După care săvârșire, primesc dela cei mai bătrâni de regulă, un *băț sacru*, ce trebuie ascuns undeva sigur.

Ritul de inițiere, la cele mai multe popoare, nu are loc în fiecare an. Timpul ce se scurge între două rituri,

1) „Zwischen Vergangenheit und Zukunft, zwischen Ahnen und Jungmenschenschaft leben die Erwachsenen als Augenblickliche Träger der Gemeinde in der Sonne des Seins, die für den einen dämmert für den andern anbricht”.

2) Die Masken und Geheimbünde Afrikas.

e de doi până la șapte ani. După Leo Frobenius, la triburile Mundamng și Dakka precum și la altele, se face o legătură strânsă între timpul cât copilul stă în tufiș și moartea regelui. La aceste triburi, regele domnește, numai șapte ani, după care timp, e jertfit. El e omorât de marele preot sau de unul din fii. După omor, se institue o pace generală, după care urmează timpul când tânărul stă în tufiș și când i se administrează circumcizia ¹⁾ ca punct principal al riturilor de inițiere, ceea ce face pe adepții explicării freudiste, să creadă că omorirea regelui nu înseamnă altceva, decât, omorirea tatălui — regele fiind tatăl tribului.

Ceremonialul acesta, ziceam, îl face pe copil, să intre într'o fază importantă din viață, unde se va isbi de greutatea. Probele-i sunt deci necesare din mai multe motive. Când copilul ajunge la dans, atunci atinge apogeul — primul grad de etate: e major.

Tot astfel se întâmplă și cu fetele. Tânărul în acest timp, se îmbracă anume în frunze și proiectează o vânătoare — și se înțelege: tinerii vor mânca din acest vânat.

Sunt interesante aceste ceremonii de „trecere” — cum le-a numit Arnold van Gennep — pentru pregătirea mentalității noi, cu care copilul, va trebui să intre în lume. Locurile unde se săvârșesc ceremoniile de inițiere, sunt departe de sat; de obicei sunt locuri unde se strâng bătrânii, ori locul de adunare al preoților, din care cauză ele și sunt privite ca locuri sfinte.

Între cei ce n'au trecut probele și inițiați, se creiază o *distanță socială* fără posibilitatea de a se ajunge la vreun compromis pe această cale: locurile unde s'a petrecut ritualul de trecere, dela vârsta de copil la cea de fecior de însurat, sunt interzise atât celor neinițiați cât și femeilor, sub pedeapsa cu moartea. Se observă apoi, atunci când locul e ales, când se construiesc colibe pentru acest scop, anumite ceremonii cu caracter magic...

Timpul separării copilului de lumea inconjurătoare, nu e la toate popoarele acelaș. De obicei, e de trei luni, poate fi însă și de un an și mai mulți. Această izolare este explicată de unii ca M. Zeller, ca un simbol al morții vieții de copil. În timpul dispariției, copilul se schimbă Urmează apoi renașterea. De astădată însă, nu ca copil, ci ca bărbat.

Și somnul este luat ca simbol al morții, când repectivul vede apărându-i *totemul*, sau când se vede schimbându-se în om. De aceeași interpretare se bucură și schim-

1) M. Zeller, distinge la circumcizie, cinci feluri de intervenții: incizia, străpungerea, circumcizia, subincizia, castrarea. Fiecare moment în parte, cu ceremonii deosebite. Forma cea mai răspândită fiind **circumcizia**, care se practică și la Evrei. Dacă procedul nu e acelaș la toate popoarele, scopul e acelaș: separarea preputului. În legătură cu circumcizia ca rit de inițiere, în vederea căsătoriei, Renz, arată că la mijloc nu poate fi decât un act de ispășire și de curățire. Contrar, psihanaliza vede în tăere, un simbol de castrare.

barea numelui, fiindcă copilului în multe părți, i se schimbă numele, ca un rest al actului simbolic al morții...

Aceste momente în viața tinerei generații, vor trebui bine reținute în minte, intrucât, nu odată ne vom întâlni cu ele, când va veni vorba de noua generație în lumea satelor noastre. De sigur, tot ceace e mai riscant, e ca să ancorăm în explicațiuni unilaterale. Scopul nostru în fața mai multor explicațiuni cari se contrazic, va fi redarea faptelor și arătarea încercărilor de explicație, celor mai plausibile. De ex., H. Shurtz, presupune că în baza acestui fenomen curios în viața copilului — ritul morții și al renașterii — ar fi vorba de o reminiscență endocanibalism; ideea că copilul moare și că reinviază ca un spirit străin îl absoarbe (strămoșesc) — întărește pe novice și îi imprimă puteri noi, cari' fac destoinic să ia parte în societatea bărbaților; să ia parte fără teamă la diferitele ceremonii, sau chiar la războiu.

Cert este faptul că între ritul morții la copil și renașterea sa ca bărbat, se impune credința după care dispariția tânărului se datorește leopardului. În tot cazul, o explicațiune din partea Indigenilor asupra faptului există. În ținuturile de coastă ale Africei de Vest, leopardul este considerat ca animal totemic. Tânărului i se leagă de gât, în timpul ceremonialului de trecere, ca amulete, dinți de leopard, prin care se crede că tânărul se identifică cu totemul grupării. (Tinerii noștri în aceeași ordine de idei, săvârșindu-și obiceiurile, se identifică cu strămoșii). În alte părți, peștii sunt aceia care vor mânca copiii... dar și în acest caz, ca și în cazul când tânărul îmbracă masca, se dovedește că la mijloc e vorba de o identificare cu o altă ființă. Tot Thurnwald spune, că chiar masca face ca să se rupă firul vieții de copil și om, și tânărul să treacă drept spirit. În chipul acesta, tovărășia întreagă, prin punerea măștilor, se confundă cu masca — aceasta având în prefacere, acelaș rol ca și dansul. Se poate chiar sublinia faptul, că aproape la toate riturile, travestirea (prin vopsire) joacă un rol foarte important. În Africa, varul alb servește la vopsirea tânărului. Vopsirea se crede că duce la expresiunea identificării copilului cu zeii. Poate ca să se și arate lumii din afară de grupul tinerilor, care, are voie să privească dela distanță... că sunt zeii. Culoarea însă diferă, precum diferă și modul de a se îndeplini un astfel de ritual. Nu întotdeauna e vopsit întreg corpul, ci numai părți din corp. Se întrebuintează apoi și mai multe culori, sau a se trece deadreptul la tatuaj prin pictarea anumitor figuri pe corp. În tatuare de ex., Renz vede iubirea față de sexul contrar, semn al seminției — de legătură cu gruparea de sânge — sau în legătură cu un rit de fructificare oarecare...

Insistăm cu orice ocazie asupra acestor lucruri, fiindcă, ca și la ritul morții și al renașterii, o să întâlnim în ritualurile magice ale tinerilor feciori dela noi, astfel de urme, și ne vor face nouă, cu atât mai lesnicioasă înțelegerea faptelor ce vor urma. Momentul religios, se descoperă în mai toate riturile, prin aceste forme; diferiți zeii, totem, cu care tânărul se identifică. Pentru ajungerea unui astfel de ideal religios, nici nu se putea ca să nu avem acele piedici; probe — la jertfe și la prânzul de jertfă... Fiindcă sfârșitul tăierii împrejur, pe care noi o socotim ca pe un rit de inițiere în vederea mariajului, e la Massai din Africa, încheiat cu un prânz totemic cu viței omorâți, nu printr'o singură împunsătură, ci prin mai multe, ceace dovedește odată mai mult, sensul de

jertfă la care tinerii iau parte, la trecerea dela o etapă a vieții lor la alta. În tot cazul, puberii, într'o anumită zi, injunghie un porc și taie o găină; chiamă pe vecini și rude și le ospătează.

Tânărului în timpul inițierii, i se mai cere să știe să poarte arma — săgeți, lănci — pe alocuri se cere chiar capul unui dușman.

Ca și în portul măștilor, inițierea în dansuri, în timpul izolării, ocupă în multe locuri un moment important din programul trecerei dela o etapă la alta de vârstă — și cu aceasta și ca treaptă socială a tânărului. Prin dans, tânărul se identifică deasemenea cu zeii și prin stările de extas din timpul dansului, se întâmplă acea desfacere miraculoasă de copilărie: identificarea cu spiritul strămoșesc.

Interesant de subliniat unele forme magice, ce întovărășesc diferitele inițieri, ca și rolul ce'l va avea focul — ca de ex. în Australia, unde în timpul inițierii, copiii sunt afumați. Și în America se aprinde un foc sub novice. Se spune și aici, că tinerii vor fi mistuiți de foc. Copiii Ba-Pedi, trebuie ca înainte de rit, să sară peste un foc, decurgând de aici, că copiii, trebuie să sufere o moarte simbolică — focul fiind totodată un simbol al pocăinței și al despărțirii de viața de mai înainte. Ba la alte popoare, domină obiceiul ca să se ardă tot ce a servit la ritul de inițiere. În acest timp, le este chir interzis a se uita înapoi. Se crede că vor rămâne orbi pentru toată viața. În desfășurarea obiceiurilor noastre nu lipsește, precum vom vedea, nici focul și nici apa la întovărășirea tineretului.

Tot la sfârșitul ritualului de inițiere, impus de ceremonialul stabilit, urmează de obicei, o baie cu o însemnătate dublă: ideea de curățire a copilului și în acelaș timp, ca despărțire de ambianța vârstei de copil. După Renz folosirea apei în astfel de ceremonialuri, oferă un adevărat cult de fructificare, lucru important de știut, deoarece în tovărășiile noastre avem o formă numită chiar iordănituri — ciurlezi, cu asemenea sens magic de fructificare: apa fiind un simbol al fructificării. Pe alocuri, baia care se face după sau în timpul cât durează inițierea tânărului, însemnează reinvierea vieții. Anticipat, ne și putem aștepta, ca și la noi, apa să joace un rol similar; să fructifice și la noi forme de viață în lumea tineretului dela țară.

Se observă că mai toate ceremoniile de inițiere, se termină cu astfel de baie, care nu e altceva decât, funcțiunea unui element al naturii în cadrul vieții noastre, prevăzut cu atribuții magice multiple. După această baie se dă drumul vieții sexuale.

În felul acesta, valoarea riturilor de inițiere față de noua formă de viață, coincide cu o adevărată școală care se impune generației tinere din partea tribului. Instrucția impusă de către cei mai în vârstă se referă la: 1) educația sexuală, 2) la felul de purtare în societate, 3) și introducerea în felul de a-și putea câștiga existența.

În această ordine de idei, se interzice cu desăvârșire tânărului relațiuni sexuale cu femeii. Se impune respectul față de cei mai în vârstă — ascultare — și în genere sunt inițiați tinerii în trebile obștești ale tribului. 4) Învață apoi arta războiului; a vâna, a pescui, etc.

Levy Bruhl spune că până la inițiere, copilul nu este om. Ceremonialul inițierii, însemnând pentru el, certificatul oficial de naștere ca om, fiindcă, numai atunci

grupul ia act de existența lui. Că târziu, și numai cu grele jertfe, omul a primit o valoare în sine. Acela însă, care a ridicat aceste grupări la rangul unei problematice sociologice-etnologice, e tot Heinrich Schurtz. Nu în orice loc — constată chiar el — se poate vorbi de „clase de vârstă” — când e vorba de inițierea tinerilor la școala tribului. La popoarele naturale de azi, intrarea tânărului într-o grupă de vârstă, echivalează cu o sporire de putere politică și de program; e deci vorba de o treaptă de existență mai înaltă. Ciudat însă: astăzi, chiar la aceste po-

poare, nu se mai dă însemnătatea de altădată acestui eveniment. Pe de altă parte, e interesant, că chiar la popoarele care au fost capabile în istorie, de o ascenziune culturală mai mare; tocmai acelea au conservat în această formă „clase de vârstă”, ca forme de viață distinctă, socială, în sânul neamului lor — având de jucat ca de ex., la Germani, un rol războinic, sau, ca de ex. la Spartani. La alte popoare ca al nostru, atribuțiile acestor întovărășiri legate de vârstă, pot diferi.

ION CHELCEA

Cultura românească în Banat

Sabin Drăgoi

Despre activitatea acestui prolific compozitor nu se poate scrie decât cu sinceritate admirativă. Muzica sa este muzica sufletului românesc. Creator de artă în ramura bisericească a muzicii, și creator de artă în ramura lumescă, Sabin Drăgoi a intrat în arena valorilor naționale dela întâiele sale cântece ca apoi, printr'un neconținut urcuș, să străbată în universalitate ca frumusețea de simțire națională exprimată majestos și demn.

Colindele, Liturgiile, Poemul Neamului, Concertele, Simfoniile, Cântecele corale și cele pentru solo, opera dramatizată: „Năpasta”, „Kir Ianulea”, „Constantin Brâncoveanu”, constituie un repertoriu de prestigiu cu care se îmbogățește cultura românească.

Despre limba muzicală a lui Sabin Drăgoi se poate vorbi folosind acelaș câmp de vedere ca despre limba creației folklorice, pentru că izvorul însuș al muzicii sale pornește din acelaș puritate.

E firească întrebarea pe care și-o pune lumea tunci când privește creația dramatică a sa: de ce Sabin Drăgoi, un posedat al fondului muzicii naționale românești, și-a ales libretu de operă care n'au nimic comun cu sufletul autentic al poporului român? Firile patologice din „Năpasta” lui Caragiale ori figurile străine din „Kir Ianulea” ale aceluiăș genial satiric, cum de le-a putut lega de filonul muzicii construite pe fundamente de lumină revărsată din românitatea motivelor folklorice ce-i împodobesc superb opera?

Sabin Drăgoi va răspunde cu siguranță, atunci când va lămurii rostul muzicii epice aplicată la fondul dramatic, înflorător, din „Năpasta”.

Romul Ladea

L-a mvăzut mai întâi pe Romul Ladea într'o cărciumă mobilată original, cu mese de stejar și scaune lungi în jurul pereților plini de trofee vânătoarești. Cărciuma s'a instalat într'o încăpere cu multe despărțituri din Cetatea Timișoarei. Poate să fi fost pe vremea turcilor o închisoare. Prea seamănă a celule odăițele despărțite prin uși strănte ale acestui birt fără ferestre.

În jurul sculptorului erau mai mulți poeți, muzicanți, pictori, toată floarea visătorilor bănățeni, reprezentanți infocași ai regionalismului cultural. Se vorbea despre rațiunea acestui regionalism, despre „secăturile celebre” ale Capitalei, „suflete putrede, incapabile să simtă adânc românește” după cum răsuna verdictul definitiv și fără drept de apel al unui tânăr și bătaios poet.

Romul Ladea împăciuia sfătos și bătrânește, simțind parcă plutind deasupra capetelor tuturor autoritatea cuvântului său. Mi se părea în acea clipă că sculptorul a adunat în jurul său toată generația nouă a Banatului creator. În glumă fie zis, trista experiență de mai târziu m'a dezamăgit. Regret și acumă că nu mi-a rămas cel puțin iluzia solidarității care îmi umpluse inima în seara aceea de iarnă îmbietoare la un pahar de vin și vorbă.

La masa lui Romul Ladea fiecare își turna în pahar când dorea și cum dorea. Nu se făcea nici un ceremonial al băuturii. Se părea că vinul era doar un pretext. Discuția era totul. Așa cel puțin vedea vecinul de alături. Noi, cei din jurul mesei, nu dădeam vot de blam vinului și nu-l subordonam câtuș de puțin discuției. Pentru muzicanți era mai armonios, pentru poeți mai ritmic, pentru pictori mai viu colorat.

Pentru Romul Ladea, probabil,

mai reliefat. Căci iată-l vorbind despre artă. Domol, dar călduros, cu un zâmbet de dragoste în colțul gurii, cum se vorbește despre copii.

— „Spre pildă, să spunem că François Villon e un poet genial. Dece?”

Și rectorul Academiei de arte Frumoase din Timișoara, vorbea cu o uimitoare înălțare de idei despre omul de geniu și despre creație. Cuvintele, din gura sa, căpătau forme vii. Ochii mici și strălucitori le luminau, gura cu o interesantă arcuire în sus a colțurilor le trimetea moi și calde ca o binefacere sufletească. Din când în când își trecea mâna prin părul sălbatec și încrunțit și spunea înduioșător:

„Deaceea omul de geniu este numai suflet”.

Romul Ladea mi se părea un zeu rustic al pădurii, o arătare din alte lumi. Mai târziu i-am văzut opera: „Mama”, „Iovan Iorgovan”, „Cloșca”, „Horia”. Am simțit cât îi trăiește de mult sufletul său în sculptura sa.

Iosif Vanciu

Actor, autor dramatic și profesor la Academia de muzică și artă dramatică din Timișoara.

Actorul Iosif Vanciu, originar din Lugoj, rămâne printre cei mai valoroși tragezieni ai scenei românești. Interpretarea pe care o dă eroilor din piesele în care joacă acest talentat actor, trezește gândul asupra unor intenții de a valorifica până și cele mai mici amănunte necesare redării maxime a caracterului personajilor pe care le întrușipează. Talentul său puternic autodirijat de o serioasă cultură dramatică și pregătire profesională, trăiește pe scena teatrului național cu acelaș prestigiu de care se bucură și opera sa dramatică, din care piesa „Verde cu două stele” stărnește un neconținut entuziasm.

Expoziția deschisă de Societatea scriitorilor români din Banat.

Un eveniment cultural de lungă durată îl constituie expoziția de cultură românească a Societății scriitorilor români din Banat. Deși pregătită la repezeală, deși are destule lipsuri, mai ales în ceea ce privește cartea, expoziția totuși confirmă prioritatea culturii românești în Banat.

Pentru noi, adevărul acesta este semnificativ mai ales când forța împrejurărilor și iresponsabilitatea unor pretenții străine asupra teritoriului românesc bănățean, afirmă că drepturile noastre pot fi puse în discuție, că nu deținem întâietate pe aceste meleaguri, că am fi tributari influențelor străine de firea poporului român, cu un cuvânt că elementul românesc autohton este lipsit de rodnicie pe câmpul spiritualității.

Ar trebui ca din prilejul acestei expoziții să facem o prezentare comparativă cu produsul celorlalte naționalități calitativ și cantitativ, ca fond de inspirație și conturare a sentimentelor exprimate în diversele ramuri de artă. Dar subiectul ni-l rezervăm pentru un studiu larg și amănunțit.

În tot cazul expoziția scriitorilor bănățeni confirmă prezența unei serioase mișcări culturale în regiune, adânc românești, copleșind încercările altor neamuri conlocuitoare. Dacă scriitorii trăesc atât de presant în realitatea spiritului românesc, tot această expoziție ne prilejuiește gândul ca o atenție din partea factorilor conducători ai locului nu ar strica. O moi multă grijă față de scriitor, un mai mare interes față de opera sa, față de viața — mai întotdeauna sbuciumată — a scriitorului.

D-l Virgil Birou, președintele societății scriitorilor români bănățeni, după încercarea făcută cu această expoziție, va stăruî, suntem siguri, să repete atare manifestare folosind tot materialul trebuincios și existent în regiune, pentru a prezenta valoarea spiritualității românești a Banatului în toată plenitudinea sa.

Cu câțiva ani în urmă „Astra Bănățeană” prin sânguința d-lui Sabin Evușian a început în aceiași formă, prezentarea culturii noastre. Interesul stărnit atunci nu a fost mai mic. Azi cu atât mai mult o expoziție a culturii românești făurită de bănățeni la ei acasă sau în largul lunei se așează deopotrivă în cadrul spiritual cât și în cel politic.

Corul „Vidu”

La Lugoj există reuniunea de cântări și muzică, botezată după numele compozitorului „Ion Vidu” ca un omagiu adus marelui dascăl care și-a închinat întreaga sa viață muzicii naționale bănățene. Acest cor ajunsese la un moment dat să însemne un prețios mijloc de promovare a muzicii populare. Urmașul lui Ion Vidu, d. Filaret Barbu, utilizând mijloacele ce-i stăteau la îndemână (materialul vocal, de un timbru specific, bine rotunjit, plin), reușise să aibe o înjghebare corală demnă de toată încrederea că ar putea fi folosită până și în străinătate pentru prezentarea reperului corul poporan, al neamului românesc. Succesele obținute în turneele ce le-a făcut cu acest cor la Praga, Belgrad, etc., au verificat pe deplin calitatea reuniunii dela Lugoj, ai cărei membri sunt plugari, meseriași, funcționari, cântăreți născuți, și cu atât mai prețioși cu cât ei înseamnă o parte din puterea de expresie artistică a unui popor. Corul „Vidu” dela Lugoj înseamnă cea mai veche reuniune de cântări a țării. În anul 1940, a împlinit un veac de existență. În jurul lui s'a adunat toată simfonia românească dintr'un întreg colț de țară. El a fost o mândrie națională. De numele acestui cor se leagă numele unor luptători naționaliști ca Brediceni și Valeriu Branișce, care i-au fost președinți.

Tradiția reuniunii corale logojenești cere un mai viu interes al celor de azi. Nu-i îngăduit să se lase decăderea unei astfel de mândrii naționale. Dăm importanță însemnărilor noastre insistând ca din corul „Vidu” dela Lugoj să se facă din nou o valoare incontestabilă românească a Banatului.

Actualilor conducători dintre care amintim pe d. dr. Tiberiu Sevicu ca președinte și d. prof. Dimitrie Stan ca dirijor, le revine obligația să aducă acest cor la înălțimea tradiției sale. E un act de îndatorire culturală românească.

Institutul de limbă și cultură italiană, secția Timișoara și raporturile sale cu viața și cultura românească din Banat.

Urmărim cu plăcere activitatea desfășurată de Institutul de cultură italiană, secția Timișoara,

de sub conducerea d-lui prof. Silvio Guarnieri. La cursurile sale s'au adunat un număr neașteptat de auditori români. Paralel cu predarea limbii italiene, d. prof. Silvio Guarnieri organizează conferințe pline de interes, ale căror subiecte cuprind mărturii italiene și latine asupra românității Banatului precum și prezența Italiei, a culturii italiene și a italianismului în spiritualitatea românească, activitatea desfășurată de scriitorii români pentru cunoașterea Italiei în România și toate raporturile care ne unesc (căci în fond numai raporturi de unire sunt) cu sora noastră mai mare Italia.

Afluența publicului atât la cursuri cât și la conferințe mărturisește dorul românesc de o durabilă apropiere cu Italia și deci existența unei stări de spirit în masa românească profund și sincer atașată ideii de amicitie italo-română.

O expoziție de ceramică

Sezonul de iarnă al manifestărilor artistice din Timișoara reține atenția publicului asupra expoziției de ceramică a d-nei Victoria Lucaciu.

Fără îndoială, nu numai nouitatea lucrărilor expuse, ci și finețea execuției au făcut din expoziția d-nei Victoria Lucaciu o interesantă producție artistică.

Ceramista Victoria Lucaciu posedă calități alese. Știe să mănuiască penelul în ornamentarea vaselor cu multă dexteritate. Are o bogată fantezie și gust în îmbinarea culorilor.

Ceramica privită ca artă și prin urmare ieșită din mâinile unui artist rămâne mărturie pentru multe secole de ceea ce înseamnă grad de cultură și sensibilitate al unei epoci. De aceea artistul trebuie să aibe și conștiința valorii lucrului făcut de el. D-na Victoria Lucaciu ne-a dovedit prin această primă expoziție a sa că este în stare să prezinte și mai ales să reprezinte un curent sănătos de artă ceramică românească prin neobișnuita sa putere de muncă, prin finețea desenului și a formelor olăriei, prin subtila execuție a basoreliefurilor aplicate ori a sculpturii. Până la atingerea acestui punct nu mai este mult. Cu puțină sânguință d-na Victoria Lucaciu ne va putea da o nouă expoziție cu lucrări intrate definitiv în albia unui curent autentic românesc de artă ceramică.

Grigore Bugarin

Arte romena transilvana

(Parte seconda)

Ora vi vorrei descrivere brevemente le nostre chiese.

L'arte religiosa romena si è molto sviluppata in Muntenia (Valacchia) e Moldavia durante il regno dei migliori principi romeni. In Valacchia risente l'influenza bizantina specialmente nelle cupole delle chiese, invece in Moldavia quella gotica nei campanili, ma il tutto assorbito nello stile romeno. Le chiese sono costruite di mattoni.

Le chiese delle montagne transilvane si presentano ben diversamente perchè la caratteristica del posto è la costruzione di legno. Verso il confine valacco solamente, oppure in pianura vi è qualche chiesa di pietra, e questo grazie al contributo di un principe valacco o di un commerciante macedone-romeno.

In questa regione della Dacia Superiore, tante volte rifugio di eroi, l'arte romena è stata per secoli esclusivamente popolare, la manifestazione della massa anonima che ha lavorato e lottato in silenzio contro la povertà. La popolazione romena transilvana delle vette carpatiche menava una dura vita. Gli oppressori interdavano l'uso della pietra o di qualunque materiale di costruzione che offrirono i ricchi massicci dei Carpazi. Questo fatto c'interessa evidentemente dal punto di vista artistico, poichè l'uso del legno ha avuto una felice conseguenza: la creazione dello stile del legno. Stile che non ha niente di comune con qualunque altro stile storico. L'arco a pieno centro non si può normalmente costruire di legno, l'ogiva neppure. Vi è nelle chiese transilvane l'applicazione dell'arco acuto. Abbiamo tutto una sinfonia di forme acuminata. La pianta della chiesa è longitudinale, il tetto molte spiovente, il campanile si erge da una delle estremità del tetto, viene traforato da gallerie per la risonanza delle campane e finisce con una cuspide piramidale. Spesso sopra le gallerie interviene una decorazione di quattro piccole torrette, la cui origine risale alle torri delle fortezze romane. Tanto è vero che tempo fa il campanile stava accanto alla chiesa. Oggi fa parte del corpo dell'edificio ed esso è senza dubbio quello che dà l'accento di dinamismo e di contrasto fra luce ed ombra sul tetto.

L'aspetto di ciascuna di queste chiese romene di legno è la testimonianza di una singolare persistenza nel riprodurre lo stile regionale, giacchè, a causa del fragile materiale, si devono rinnovare cc. ogni, 50 anni.

Arta română transilvană (continuare și sfârșit)

Arta religioasă română s'a dezvoltat mult în Muntenia și în Moldova în vremea domniei celor mai însemnați principii români. În Muntenia se resimte influența bizantină mai ales în cupolele bisericilor, pe când în Moldova cea gotică la clopotnițe, — dar totul se absoarbe în stilul românesc. Bisericile sunt construite din cărămizi.

Bisericile din munții transilvani se prezintă cu totul altfel, căci caracteristica locului e construcția de lemn. Doar spre hotarul muntenesc sau în câmpie sunt biserici de piatră, grație contribuției generoase a unui principe muntean sau a unui comerciant macedoromân.

În această regiune a Daciei Superioare, de atâtea ori refugiu al eroilor, arta română a fost timp de secole exclusiv populară, ca manifestare a masei anonime care a muncit și a luptat în tăcere contra sărăciei. Populația română transilvană a creștelor carpatice ducea o viață grea. Asupritorii opreau folosirea pietrei sau a oricărui material de construcție pe care l'ar fi oferit bogatele masive ale Carpaților. Acest fapt ne interesează în mod evident din punctul de vedere artistic, deoarece folosirea lemnului a avut o consecință fericită: crearea stilului de lemn. Stil ce n'are nimic comun cu niciun stil istoric. Arcul în plin centru de obicei nu se poate construi din lemn; nici ogiva. În bisericile transilvane întâlnim arcul ascuțit. Avem o întregă simfonie de forme ascuțite (în vârfuri). Planul bisericii e longitudinal, acoperișul foarte înclinat, clopotnița se ridică la una din extremitățile acoperișului, e străpuns de galerii de rezonanță ale clopotelor, și se termină printr'un vârf piramidal. Adesea apare deasupra galeriilor o decorație de patru turnulețe mici, a căror origină amintește turnurile fortărețelor romane. De fapt odinioară clopotnița se clădea lângă biserică. Azi ea face parte din corpul edificiului și e fără îndoială aceea care-i dă accentul de dinamism și de contrast între lumină și umbră pe acoperiș.

Aspectul acestor biserici românești de lemn e dovada unei singulare persistențe în a reproduce stilul regional, căci din cauza materialului fragil, trebuiesc reînnoite aproape la 50 ani odată.

Interiorul bisericii are înălțimea max. de 5m., dar acoperișul înclinat și cu streșina ieșită în relief ajunge la 15 m., iar turnul clopotniței are 25 m. E manifest că asemenea dimensiuni întrec utilul și trec în domeniul

L'interno della chiesa ha l'altezza massima di m. 5, ma il tetto inclinato e sporgente arriva a m. 15, e il campanile a m. 25. È manifesto che simili dimensioni sorpassano l'utile e varcano nel dominio della monumentalità. A voler ingigantire queste misure è necessario rinunciare al paesaggio di montagna: ci rendiamo conto di quanto sia stretto il legame tra l'edificio e la natura che lo circonda. C'è anche il caratteristico porticato lavorato il legno che talvolta occupa tutti i quattro i lati della chiesa, grazioso elemento di eleganza lineare. È un'architettura animata dalla coerenza stilistica la quale collega chiaramente l'interno e l'esterno di queste costruzioni.

L'interno ha una sola navata, con due ingressi: l'uno per le donne, l'altro per gli uomini. Ha la volta a botte completamente dipinta. Le pareti decorate qualche volta con icone dipinte sul vetiv. Le finestre piccolissime, tanto che si può dire che la pittura stessa illumina l'interno. L'ambiente per gli uomini è molto alto e separato dal sacrario con l'iconostasi tutto scolpito in legno. L'abside è poligonale, come poligonale è la base del campanile. Quasi non si scopre un solo punto che non sia soggetto alla nota generale dello slancio dell'insieme.

La chiesa di solito è situata su un'altura, rivolta verso l'oriente e dominante il centro rurale che occupa la valle. Il villaggio, formato dalle case dei contradini disseminate sulle colline alte da m. 800-1000, molto distanti dal centro in cui ha sede la parrocchia, la scuola ed il comune, e ove gli abitanti discendono la domenica. Questi colli visti dall'alto, appaiono coperti da tappeti di cereali tra macchie di boschi sulle coste, e su ogni altipano spunta la casa dal tetto rosso. In lontananza, la catena magnifica del monte. In un simile quadro incontestabile la chiesa acquista in valore estetico. La sua massa scura si profila solitaria sul fondo ceruleo fra le cime delle colline.

Queste originali chiese romene isolate hanno attirato l'attenzione di alcuni studiosi tedeschi ed infatti la mostra di Berlino del 1927 esponendo le riproduzioni di alcuni edifici religiosi transilvani, li ha resi noti al mondo artistico. Gli studiosi, sorpresi di trovare nascoste tra le montagne delle nuove forme architettoniche le classificano come „lo specchio dell'anima popolare" (Bloch), „purità essenziale che riguarda la sintesi dello spazio, del materiale e della forma architettonica", „linezza estrema e grazia dell'insieme", „capolavori dell'arte del legno", „qualcosa d'eminente originale e maniera di costruire specificamente romena" (Weber), poi: „una personalità della massa senza pari" (Alazard), „lo spirito creatore allo stato puro" (Platz), „un'arte originale popolare che ha influenzato perfino l'architettura di pietra" (Bréhier). C'è poi il Prof. Coriolan Petranu che da noi ha pubblicato studi di specialità. Infine, questo stile ecclesiastico dà l'impronta artistica a tutta la regione. I suddetti studiosi hanno indagato l'influenza che tale stile ha avuto in Serbia e in Polonia.

Solo degli elogi che io certamente non avrei avuto il coraggio di pronunciare.

Quanto alla pittura, essa è molto ricca di colori e di oro, quale reminiscenza dello splendore bizantino. Dunque fa parte della corrente pittorica la quale si rivela in tutto il territorio di Moldavia e di Valacchia (Muntenia) ed inoltre si avvicina tanto ai dipinti delle chiese dell'Italia Meridionale. L'iconografia bizantino-

monumentalității. A mări aceste măsuri, trebuie să se renunțe la peisajul de munte: ne dăm seama ce strânsă e legătura între edificiu și natura ce-l inconjoară. Se adaugă și pridvorul caracteristic cu creștături în lemn, care uneori se prelungește pe cele patru laturi ale bisericei, grațios element de eleganță lineară. E o arhitectură însuflețită de o coerență stilistică ce leagă în mod limpede interiorul și exteriorul acestor construcții.

Interiorul are o singură navată, cu două intrări: una pentru femei (pronaos), alta pentru bărbați (naos). Are bolta cilindrică pictată în întregime. Pereții decorați câteodată cu icoane de sticlă. Ferestrele foarte mici; se poate spune că pictura luminează interiorul. Naosul e mai înalt și despărțit de altar prin iconostasul sculptat în lemn. Absida e poligonală, cum poligonală e și baza turnului. Aproape nu se descopere un singur punct care să nu se supună notei generale de avânt al ansamblului clădirii.

Biserica e de obicei situată pe o înălțime orientată spre răsărit și domină centrul rural din vale. Satul, format din casele țăranilor presărate pe dealuri înalte de 800-1000 m., foarte depărtate de centru în care se află parohia, școala și primăria, și unde locuitorii coboară Dumineca. Muncelile văzute de sus apar îmbrăcate în coavă de semănături între pete de păduri pe coaste, și pe fiecare platou (cereale) se ivește casa cu acoperișul roșu. În depărtare, lanțul splendid al munților. Într'un asemenea tablou încântător valoarea estetică a bisericii e izbitoare. Masa întunecată a clădirii se profilează solitară, pe fondul albastru al cerului, între culmile înălțimilor.

Aceste biserici române originale izolate, au atras atențiunea mai multor savanți germani, iar expoziția dela Berlin din 1927 le-a făcut cunoscute prin reproducerile ce le-a prezintat lumii artistice. Savanții, surprinși că au găsit forme arhitectonice ascunse în văi muntoase, le clasifică drept „oglină a sufletului popular" (Bloch), „puritate esențială care privește sinteza spațiului, a materialului și a formei arhitectonice", „finețea extremă și grație a ansamblului", „capodopere ale artei în lemn", „ceva cu totul original și manieră de construcție specific română" (Weber), apoi: „o personalitate a masei fără seamăn" (Alazard), „spiritul creator în stare pură" (Pietz), „o artă originală populară care a influențat chiar și arhitectura de piatră" (Bréhier). La noi a publicat studii de specialitate prof. Coriolan Petranu. Însfârșit, acest stil ecclesiastic dă amprenta artistică a întregii regiuni. Savanții citați mai sus au cercetat înrăurirea acestui stil în Serbia și Polonia.

Astfel de elogi eu n'aș fi îndrăsnit să le pronunț.

Cât despre pictură, ea e darnică în culori și aur, ca reminiscență a splendoarei bizantine. Deci face parte din curentul pictoric ce se relevă în teritoriul Moldovei și al Munteniei, pe lângă asta se apropie foarte mult de frescele bisericilor din Italia Meridională. Iconografia bizantino-română tratează probleme cu tendință morală: adesea vedem desvoltate chinurile infernului pe pereți întregi. E plăcut să observăm că păcătoșii poartă costum străin, mai ales acela al dușmanilor noștri obișnuiți (probă sigură că regiunea nu cumoștea controlul inamicului), pe când cei din rai poartă costum românesc. Nu sunt condamnați la suplicii doar acei cari fac fapte rele, ci și cei cari nu cutează să facă nici bine nici rău. Pictura română de caracter pios nu ezită totuș să-și exprime aversiunea populară contra asupritorilor. Dar ceea

romena tratta i temi di tendenza morale: vediamo spesso i tormenti dell'inferno svolti su vaste pareti. E' divertente poi osservare come i peccatori siano vestiti di costume straniero, specialmente di quello dei nostri abituali nemici (prova sicura che la regione non conosceva il controllo nemico), mentre quelli del paradiso portano il costume romeno. Non sono condannati al supplizio solo quelli che campino male fatte, ma pure quelli che non osano fare nè bene nè male. La pittura romena di pio carattere non esita tuttavia di esprimere l'avversione popolare contra gli oppressori. Però ciò che veramente ci colpisce è il valore artistico di questa pittura: essa ha il ritmo regolare della pieghe verticali portate dall'influsso bizantino, quindi la predilezione per le forme astratte ed i colori vivi.

La religione ortodossa non ammette le statue. Forse il contadino romeno vi ha trovato lo sfogo nella decorazione: l'ornamento è abbondante, vario, ricchissimo, adorna le porte, le finestre, i pilastri anche gli oggetti dell'altare, le chiavi, le croci. Il cimitero non è luogo di tristezza poichè ciascuna croce è artisticamente scolpita e ci dà la sensazione di calma che ispirano le opere d'arte.

Sulle strade della Romania si vendono sovente delle grandi croci votive scolpite in legno chiamate „troitze”. Questa preferenza per la svariata decorazione ha probabilmente contribuito all'infinita varietà della produzione artistica popolare. Le chiese di montagna formano il gruppo artistico del tutto nazionale, di cui siamo pienamente fieri come espressione genuina della nostra versatilità. Queste appartengono tutte allo stesso stile di legno, ma ciascuna differisce dall'altra nelle proporzioni e nel genere dell'ornamento. E sono felice di poter dire che abbiamo 1247, di tali chiese in Transilvania, in questa nostra „culla delle più artiche energie della razza”.

E' di moda far rilevare l'anima dell'artista quando si penetra nell'intimo della sua creazione. Ebbene, è evidente che lo slancio di queste forme allegre in montagna rispecchia la tiezzeria di uno spirito indipendente e la tenacia in una fede purifonda. L'eroica vita montanara di questa popolazione nel paesaggio della libertà romena ha fatto sorgere sorprendenti forme armoniose dal più umile materiale: dal legno. La terra delle nostre rivoluzioni ci conferma una volta di più le parole profferite da un nostro scrittore in questi giorni: „siamo situati all'incrocio di tutte le strade, di tutte le credenze, di tutte le torrenti. Abbiamo resistito. Resisteremo ancora”.

(„Il Bò” Padova 16.VI.1941).

ce într'adevăr ne isbeşte, e valoarea ei artistică; ea are ritmul regulat al cutelor verticale bizantine aduse de moda bizantină, deci predilecția pentru formele abstracte și culorile vii.

Artă religioasă ortodoxă nu admite statuile. Poate deaceia țăranul român face lux de ornamente: decorația e mereu abundanță, variată, foarte bogată, împodobeste ușile, ferestrele, pilăstria, până și obiectele altarului, cheile, crucile. Cimitirul nu e loc de tristețe, căci fiecare cruce e încrustată artistic și ne dă senzația de liniște inspirată de operele de artă.

Pe drumurile României se văd deseori cruci votive sculptate în lemn, numite troițe. Această preferință pentru decorarea felurită a contribuit probabil la infinita varietate a creației artistice populare. Bisericile de munte formează un grup artistic cu adevărat național, de care suntem pe deplin mândri ca de o expresie curată a dibăciei noastre. Toate aparțin aceluiaș stil de lemn, dar fiecare se deosebește de alta prin proporții și felul ornamentației. Sunt fericită că pot să vă spun că avem 1247 de asemenea biserici în Transilvania, în acest „leagăn al celor mai vechi energii ale rasei noastre”.

E la modă a se releva în sufletul artistului după ce am pătruns în creația sa intimă. Ei bine, e evident că avântul acestor forme vesele în văi muntoase oglindește mândria unui spirit independent și tenacitatea într'o credință profundă. Eroica viață de munte a acestei populații din peisajul libertății române a scos la iveală forme surprinzător de armonioase din cel mai umil material, din lemn. Pământul revoluțiilor noastre ne confirmă odată mai mult cuvintele rostite de un scriitor român în aceste zile: „suntem așezați la răscrucea tuturor drumurilor, credințelor și puhoaielor. Am rezistat. Vom rezista”.

R. CL.

FINO ALLA STELLA

di MIHAIL EMINESCU

(„LA STEAUA”)

Fino alla stella che sorse
un lungo cammino conduce
si che più di mille anni occorre
perchè ci giugesse la luce

Forse s'è spenta in viaggio
digia nell' azzurro infinito
ed ora soltanto il suo raggio
al nostro sguardo è apparito

L'immagine dell' astro morto
pian piano si leva lassù:
che c'era nessuno s'è accorto
si vede ora che non c'è più!

Così quando il nostro tormento
perì nella notte profonda
la luce dell' amore spento
seguendoci ancora ci inonda.

Traducere de MINA BOSCHI-

Fogli di prigionie

6 GIUGNO. — *Stamane, verso le undici, hanno introdotto nella mia cella il detenuto che dovrà essermi per lungo tempo compagno. Si è mostrato molto freddo e riservato: ha dette di chiamarsi John e di essere stato condannato a dieci anni per aver ucciso l'amante di sua moglie. E' di media statura, piuttosto magro, con un gran ciuffo di capelli neri.*

7 GIUGNO. — *Brutta nottata. John con il suo russare non mi ha permesso di prender sonno che sul tardi; ma anche dopo mi sono destato a più riprese, con i nervi tesi, agitato. Non gli ho detto nulla di stanotte; continua a mostrarsi sempre molto chiuso e alle mie domande non risponde che con monosillabi o con brevi parole. Mi auguro di sbagliare, ma penso non rappresenti l'ideale del compagno con cui trascorrere le lunghe ore di prigionie.*

8 GIUGNO. — *Anche questa notte non ho dormito che ben poco: appena gettato sulla branda, John comincia a russare ed io mi trovo nell'impossibilit  di assopirmi. Ho provato a fare con le labbra un certo versocome per chiamare il gatto-che, ricordo, la mamma mi diceva fare al babbo, ma non   servito a niente: anzi, potrei giurare che, dopo, il rumore   stato maggiore.*

9 GIUGNO. — *Dopo un'altra notte insonne ho deciso di parlare a John. Egli mi ascoltava seduto, a capo chino, e quando ho finito ha asciuttamente risposto, senza guardarmi, che gli dispiaceva, ma lui non poter nulla se russa; tutt'al pi , visto che stento tanto a prender sonno, pu  coricarsi dopo che mi sono addormentato. Stanotte vedremo.*

10 GIUGNO. — *Non   servito a nulla: mentre ero gi  stese, John passeggiava su e gi  per la cella; ogni volta che mi passava davanti mi sogguardava per vedere se mi fossi addormentato. Dopo essere stato un po' con gli occhi aperti, visto che non riuscivo a prender sonno, ho voluto fingere: mi sono voltato su un fianco ed ho simulato una respirazione da dormiente. John ha smesso di camminare e, con un sospiro, si   gettato sulla branda. Questa notte sono stato in grado di seguire in tutte le fasi il suo dannato russare. Dopo qualche momento di sonno, il respiro comincia a ingrossarglisi; l'aria che emette attraverso il naso produce un rumore simile a quello del vento che passa attraverso un luogo chiuso. Poi cominciano le prime note: flebili dapprima, quindi sempre meglio distinte, raggiungono un massimo d'intensit  finch  lui non ha come un gorgoglio in gola. Allora cessano di colpo; John si muove dalla posizione in cui si trova, schiocca pi  volte la lingua come se degustasse una cosa straordinariamente buona. Alcuni momenti di calma. M'illudo che finalmente mi sia concessa un po' di requie-ma ecco che il respiro comincia a ingrossarglisi di nuovo, ecco i primi rumori,...*

Non ho letteralmente chiuso occhio, stanotte.

11 GIUGNO. — *Mentre mangiavamo, a mezzogiorno, (e non prima) mi ha chiesto come avessi dormito. Ho risposto che non avevo dormito affatto. Lui non ha soggiunto parola.*

13 GIUGNO. — *Oggi, mentre ci conducevano fuori per i consueti giri di corti le, approfittando di un mo-*

JURNALUL UNEI INCHISORI

6 Iunie. Azi pe la ora 11 au introdus un deţinut în chilia mea; imi va fi tovarăş pe multă vreme. S'a arătat foarte rece  i rezervat; a zis că se numeşte John  i că a fost condamnat pe 10 ani pentruc  a ucis amantul nevestii sale. E de statură mijlocie, cam slab, cu părul negru bogat.

7 Iunie. Noapte urită. Din cauza horc itului lui John am adormit intr'un târziu;  i din c nd în când mă treziam, agitat. Lui nu i-am spus nimic azi dimineată; pare foarte inchis  i răspunde abia laconic la intrebările mele. Cred —  i a  vrea să n'am dreptate — că acesta nu e tovarăşul ideal pentru lungile ore petrecute în închisoare.

8 Iunie. Nici în noaptea asta n'am dormit aproape deloc. John s'a culcat  i imediat a inceput să sforăie. Eu nu pot a ipi. Am încercat să fac cu buzele un semn ca pentru a chema pisica, cum odinioară mama mă indemna să-l fac pe tatăl meu, — dar n'a folosit la nimic. A  putea jura că sgomotul era mai intens după aceea.

9 Iunie. În urma unei a treia nopţi de insomnie m'am hotărit să vorbesc cu John. El mă asculta  ez nd cu capul aplecat  i când am isprăvit a răspuns rece, fără a mă privi, că ii pare rău dar nu poate face nimic să nu sforăie; cel mult, poate să se culce după ce adorm eu. Vom vedea în noaptea asta.

10 Iunie. N'a servit la nimic; pe c nd eram deja intins pe pat, John se plimba dealungul celulei; de c te ori trecea pe l ng  mine trăgea cu coada ochiului spre a vedea dacă dormiam. Eu stăteam cu ochii deschişi, apoi m'am prefăcut că dorm  i m'am întors pe o parte. John, cu un oft t, s'a tr nit pe pat. În noaptea asta am urmărit toate fazele sforăitului său afurisit. După c teva clipe de somn, respiraţia i se îngro  ; aria pe care o d  afară prin nas produce un sgomot asemănător v ntului care trece printr'o st mtoare. Apoi încep primele note: pl ng toare, deci tot mai bine distincte, până ce ajung la un maximum de intensitate ca un g lg it în g t. Atunci incetează deodată: John se mi c   i plesneşte de mai multe ori din limbă parcă ar gusta ceva extraordinar de bun. C teva momente calme. Mă iluzionez că însf r it mi se acordă puţin  linişte, dar iată că respiraţia i se îngroa  din nou, iată primele vuete...

Pot spune că n'am închis ochiul în noaptea asta.

11 Iunie. Pe când m ncam, exact la amiază, m'a întreb t dacă am dormit. Am răspuns că nu. El n'a mai adăogat o vorbă.

13 Iunie. Azi, pe c nd ne conduceau afară pentru obi nuitele plimbări în curte, profit nd de un moment în care John se depărtase de mine, am întrebat pe un păzitor dacă nu mi se poate schimba tovarăşul de celulă. Acesta m'a întrebat de ce,  i când a aflat despre ce era vorba, a răspuns sarcastic să cer doctorului să-mi îngrijească nervii.

15 Iunie. Nimic, nimic, nimic, nu pot face nimic. Pe-trec noaptea treaz  i zilele le trăesc ca într'un co mar, într'o mo ial  continuă, cu treziri brusce  i dureroase. El nu pare să observe, nu vorbeşte  i nu mă bagă în seamă.

16 Iunie. Astă noapte am vrut să văd dacă-mi pot

mento in cui John era discosto da me, ho chiesto a un guardiano se non era possibile cambiare il compagno di cella. Egli mi ha domandato le ragioni di questa richiesta, e, quando ha saputo di che si trattava, mi ha risposto in tono sarcastico di chiedere del dottore per farmi curare i nervi.

15 GIUGNO. — Niente, niente, niente, non posso farci niente. Trascorro le notti desto e i giorni li vivi come in un incubo, in un dormiveglia continuo, con bruschi, dolorosi, rinegli. Lui non pare accorgersi di nulla, seguita a non parlare e a non considerarmi.

16 GIUGNO. — Stanotte ho voluto fare un tentativo per vedere se mi riusciva d'alleviare il tormento. Quando sono stato sicuro che era ben addormentato, sono scivolato dal letto, mi sono accostato a lui e, con la federa tolta al mio cuscino, ho cercato di serrargli la bocca come imbavagliandolo. Ma mentre mi stavo adoperando a far questo, m'è parso si destasse. Allora ho smesso e, in tutta fretta, con il cuore che mi batteva a precipizio, mi son ributtato sul letto. Fortunatamente il mio era stato un timore infondato; ma non ho avuto il coraggio di ripeter la prova.

20 GIUGNO. — Di notte, a volte, mi sembra che la cella sia piena di maiali che grugniscono spaventosamente; a volte mi sembra d'aver vicino un essere che rantoli. Quasi che questo non bastasse, ora si fanno udire i topi che prima mancavano affatto. Un' intera famiglia è riuscita a scavarsi una via fin qui: appena calate le tenebre, escano numerosi da un pertugio ed iniziano le loro scorribande attraverso la cella; si attaccano alle gambe del tavolo e cominciano a rosicchiarle. Il rumore che i loro denti producono nello strappare minute scaglie di legno mi penetra fino alle ossa. Alle loro strida rabbrivisco.

23 GIUGNO. — Stanotte ho pianto lungamente. La cella è diventata un vero inferno, le ore che vi trascorro un intollerabile supplizio dal quale non se come potrò liberarmi.

24 GIUGNO. — E' inutile, debbo trovare un rimedio a questo tormento, non vivi più.

27 GIUGNO. — Fuori di me dall' eccitazione, stanotte mi son gettato su di lui tappandogli con una mano il naso e la bocca. Dopo pochi istanti, nel sonno, ha cominciato ad agitarsi, cercando di togliere dal viso la mia mano. Come l'altra volta con la federa, anche questa sono stato colto da improvviso terrore e sono corso a letto. Ma lui s'era destato, e con voce alta e rotta, ha pronunciato il mio nome. Ho lasciato che mi chiamasse tre e quattro volte, per fargli credere d'essere addormentato e per cercare di rendere natural la mia voce: il cuore mi martellava furiosamente e quando, infine ho parlato, la risposta è suonata quanto mai falsa. Mi ha poi chiesto se mi fossi mosso dal letto: io ho negato. Non ha soggiunto nulla, ma sono certo che non mi ha creduto.

29 GIUGNO. — Con una ciabatta in mano, steso bocconi sul letto, con i piedi verso la testiera, stanotte, per cercare di far trasorrere più presto le ore interminabili, mi sono appostato per vedere se mi riusciva d'uccidere qualche topo. Tutta la manovra dovevo eseguire al buio, fidandomi unicamente dell' udito. Quando sentivo avvicinarsi il morbido galoppo di un topo, alzavo il braccio e, nel momento in cui ritenevo la bestia mi fosse a tiro, lo lasciavo piombare con violenza al suolo. Dopo due o tre colpi andati a vuoto, ho sentito la

uşura chinul. Când m'am asigurat că adormise deabinelea, m'am coborît uşor din pat, m'am apropiat de el cu faţa de pernă luată dela căpătâiul meu, am încercat să-i astup gura. Dar, mi s'a părut că se trezeşte. In grabă m'am aruncat pe pat, iar inima îmi bătea tare. Din fericire teama mea era vană; însă n'am mai avut curajul să repet proba.

20 Iunie. Uneori, noaptea, mi se pare că celula e plină de porci cari grohăiesc înspăimântător; uneori mi se pare că stau lângă o fiinţă care mugeste. Nu numai atât, dar acum se aud şi şoarecii. O familie întregă a reuşit şi-a săpat drumul până aici: abia se întunecă, şi ies numeroşi şoareci dintr'o gaură şi-şi încep cercetările prin celulă; se agaţă de picioarele mesei şi le rod. Gălăgia dinţilor lor cari smulg ţandări de lemn mă pătrunde până la oase. Ia tipătul lor tremur..

23 Iunie. Astănoapte am plâns îndelung. Celula a devenit un adevărat infern; orele ce le petrec aici, un supliciu intolerabil de cari nu ştiu cum voi scăpa.

24 Iunie. E inutil, trebuie să găsec un remediu pentru această tortură. Nu mai trăesc.

27 Iunie. In culmea enervării, astănoapte m'am aruncat asupra lui închizându-i cu o mână nasul şi gura. După câteva clipe, în somn, a început să se agite, încercând să-mi ia mâna de pe faţa lui. Ca altădată cu faţa de perină, m'a cuprins spaima şi am alergat la pat. Dar el se deşteptase, şi cu voce puternică mi-a pronunţat numele. L-am lăsat să mă cheme de trei sau patru ori, ca să creadă că adormisem şi să-mi fac naturală vocea mea, căci inima-mi bătea furioasă, iar însfârşit, am vorbit, răspunsul a sunat cât se poate de fals. M'a întrebat dacă m'am sculat din pat: eu am negat. N'a adăogat nimic, dar sunt sigur că nu m'a crezut.

29 Iunie. In noaptea asta am căutat să fac să treacă mai repede orele interminabile, deaceea am pândit şoarecii ca să ucid vreunul, cu gheata în mână, întins cu faţa pe pat, cu picioarele pe căpătâi. Toată manevra trebuia să se petreacă pe întuneric, având la îndemână doar auzul. Când auzeam galopul delicat al unui şoarec, indicam braţul şi în clipa în care credeam că animalul era aproape, svârliam gheata cu violenţă la pământ. După două sau trei bătăi în gol, am simţit că loviam ceva moale; au răsunat îndată strigăte ascuţite, pe când sgomote ce auziam în centrul odăii mă făceau să cred că şoarecele nimerit se svârcolea în agonie. Deodată orice sgomot a încetat, dar n'am avut curajul să calc pe jos spre a mă convinge de victimă.

Apoi am descoperit lângă piciorul mesei corpul neînsufleţit al unui şoarec mic, cât degetul meu arătător. Nu ştiu dece acest fapt m'a umplut de mulţumire; am rămas multă vreme să-l privesc, apoi pe când o rază palidă de soare atingea tavanul, m'am culcat.

Pentru prima dată dela sosirea lui John am dormit câteva ore neîntrerupt.

2 Iulie. In puţine zile am câştigat o îndemânare extraordinară la uciderea şoarecilor: patru sau cinci într'o noapte. In zorii zilei, după ce îi văd morţi, adorm satisfăcut.

8 Iulie. N'am scăpat de ceea ce mă temeam: cu ţinta fără greş a loviturilor mele in scurtă vreme am exterminat familia şoarecilor. Astănoapte am aşteptat somnul in zadar.

ciabatta colpire qualcosa di molle; acute strid si sono subito levate, mentre dei rumori che udivo al centro della stanza mi facevano pensare che il topo colpito si dibattesse nelle strettoi dell'agonia. Ad un tratto ogni rumore è cessato—ma non ho avuto il coraggio di mettere i piedi a terra per andare a sincerarmi se l'avessi veramente ucciso. Ho però smesso la caccia ed ho atteso impaziente che la luce del giorno fugasse le immonde bestie. Appena mi è stato possibile, sono sceso dal letto e, proprio accanto alla gamba del tavolino, ho scorto il corpo esanime di un piccolo topo, non più lungo del mio indice. Non so; perchè tale vista mi ha riempito di soddisfazione; sono rimasto lungamente a guardarle poi, mentre un pallido raggio di sole già tingeva di rosa il soffitto, sono andato a letto.

E' la prima volta questa, dall'arrivo di John, mi è riuscito dormire per qualche ora di fila.

2 LUGLIO. — In pochi giorni ho acquistato un'abilità straordinaria nell'uccidere i topi: quattro, cinque per notte. All'alba, dopo che li ho visti morti, mi addormento contento.

8 LUGLIO. — Quello che temevo si è purtroppo avverato: con l'infallibilità dei miei colpi, in breve, ho quasi sterminato la famiglia dei topi. Stanotte ho invano atteso il sonno.

9 LUGLIO. — Cessato il diversivo dei topi, lo spaventoso russare di John ha ripreso ad essere il mio incubo. Il suo contegno è sempre lo stesso: il giorno, trascorre lunghe ore seduto, immoto, tacendo. Poi comincia ad andare su e giù per la cella con un passo regolare come il movimento di un orologio.

Non mi ha mai chiesto se mi sia abituato al rumore che produce dormendo. Eppure deve scorgermi in volto i segni della disperazione.

11 LUGLIO. — Dopo un poco che John russava, stanotte, m'è venuto fatto di imitarlo. Mi ci son messo d'impegno: seguivo con attenzione una nota quindi, da presso, la imitavo, mentre con la mente già ero attento alla successiva. In breve lo imitavo con precisione tale da far credere, ad uno che ci ascoltasse, che nella cella ci fosse un'eco. La cosa, a un certo punto, mi ha messo allegria, mi sembrava di prendere parte a un gioco. Senza più badare a lui, che russava, ho cominciato a gridare frasi prive di senso, tenendo lunghe le vocali di certe parole, come i preti nelle litanie. Però ho dovuto far troppo rumore, perchè il guardiano è intervenuto e mi ha minacciato la cella di rigore. Mentre queste, avveniva, mi sono accorte che John, sveglio, mi fissava con gli occhi spalancati.

12 LUGLIO. — Questa notte non mi sono neppure gettato sul letto: l'ho trascorsa seduto su uno sgabello, le spalle appoggiate al muro, intento ad un gioco che mi ha straordinariamente eccitato: quello di afferrare i grugniti di John. Ecco, in cosa consisteva il gioco: ogni volta che un grugnito usciva dalla bocca del mio compagno, io spiavo attentamente la traiettoria che seguiva—le vedevo urtare contro il muro, rimbalzare, quindi, cadere proprio ai miei piedi. Senza neppur muovermi, con una mano, destramente come si fosse trattato di una palla di gomma, lo afferravo e la gettavo nel secchio degli escrementi.

15 LUGLIO. — Ricordo una scena che avveniva nei tempi lontani della mia fanciullezza, scena alla quale ho assistito parecchie volte e che si ripeteva sempre

9 Iulie. După preocuparea mea cu omorirea vietăţilor, înspăimântătorul sforăit al lui John îşi reia rolul de coşmar al meu. Ținuta lui e mereu aceeaşi: ziua şade multe ore nemişcat şi tăcut. Apoi umblă prin celulă cu un pas regulat ca mişcările unui ceasornic. Nu mă întrebă dacă m'am obişnuit cu sforăitul lui. Totuşi trebuia să observe câteodată semnele disperării pe faţa mea.

11 Iulie. John sforăia, iar eu am început să-l imit. Urmăream o notă cu încordare şi o imitam, pe când eram deja pregătit la nota următoare. Il imitam cu precizie dând impresia unui ecou în celulă. La început m'am înveselit. Fără să mă mai gândesc la sforăitul lui m'am pornit să strig cuvinte lipsite de sens, lungind unele vocale, ca preoţii în litanie. Am făcut atâta sgomot încât păzitorul m'a ameninţat cu celula de rigoare.

Iar John mă fixa cu ochii holbaţi.

10 Iulie. În noaptea asta nu m'am culcat deloc: am stat pe un scaunel cu spatele lipit de perete, atent la un joc care m'a excitat peste măsură: acela de a apuca în aer fiecare horcăit a lui John. De câte ori un horcăit ieşea din gura tovarăşului meu, îi spionam traiectoria ce o lua, îl vedeam lovindu-se de perete, sărind în sus şi căzând la picioarele mele. Fără să mă mişc, cu o mână, îndemânatec îl apucam ca pe o minge de gumă şi îl aruncam în vadră cu excremente.

15 Iulie. Mi amintesc de o scenă de demult pe vremea copilăriei mele, şi care se repeta mereu la fel: mama, în ton de reproş se văita că tata sforăia, şi l-o spunea glumeţ. Nu ştiu de ce râdeam cu poftă când o auzeam pe mama zicând aşa şi întrebam: „Dar cum sforăie?” Ea încerca să-l imite, pe tata dormind, cu strâmbături comice, suflând cu gura căscată şi eu mă prăpădeam de râs. Tata, care tăcuse până atunci, suferat, începea să rădă către mine: „Dar ea? Crezi că respiră ca un înger? Dacă ai şti câteodată cum se aude...” şi imita pe mama.

Mama nu se da bătută şi cearta continua spre plăcerea mea.

Azi, gândindu-mă la asta, m'am simţit înfăşşit refugiat într-un loc de pace şi repaos. Ce comică era mama când imita pe tata.

GIORGIO ZAMPA

uguale: mia madre che, in tono tra di rimprovero e di scherzo, si lamentava con il babbo perchè russava. Questo discorso, non so perchè, destava in uno fanciullo una grande ilarità; ridendo chiedevo a mia madre: „Ma come fa a russare?” Lei allora cercava d'imitare, con buffe smorfie, soffiando e spalancando la bocca, il babbo che dormiva—ed io, nel vederla far così, non stavo più nella pelle dal ridere. Il babbo, che aveva fino a questo punto mantenuto il silenzio, evidentemente impermaito, cominciavo a dire, rivolto a me: „E lei? e lei cosa credi che respiri come un angelo? sentissi che roba, a volte”, e qui rifaceva un verso di mia madre.

La mamma replicava e la disputa continuava a lungo, con mio gran diletto.

Oggi, pensando a questo, è stato come mi fossi rifugiato in un luogo di pace e riposo. Mia madre, com'era buffa mentre imitava il babbo.

GIORGIO ZAMPA

Muncitorul român

Noțiunea de muncitor are două înțelesuri bine distincte. Unul larg, cuprinzând fiecare individ care în urma muncii sale, spirituale, sau manuale, își câștigă cele necesare traiului, și un înțeles mai strâmt, acceptat în general de școlile sociale, după care noțiunea de muncitor se confundă cu aceea de proletar. În ultima vreme, datorită evoluției științei economice, deosebirea dintre cele două înțelesuri s'a atenuat mult și chiar aderenții cei mai ortodoxi ai socialismului nu pot contesta valoarea productivă a muncii spirituale. În general însă prin muncitori nu se înțeleg decât muncitorii orașelor, mai mult sau mai puțin industriale, excluzând astfel cea mai mare parte dintre elementele lucrative ale societății din această categorie. Faptul este fals și foarte periculos. Fals, fiindcă nu numai lucrătorii întreprinderilor și uzinelor sunt muncitori, ci toți aceia cari prin munca lor cotidiană se susțin, atât ei cât și familiile lor; și periculos, deoarece în acest mod se izolează din comunitatea etnică a muncii o categorie întreagă de oameni, creind în mod artificial o clasă, care în realitate nu există.

Dacă este adevărat că în statele cu o structură supra-industrială din occident, există în mahalalele și fauburgurile marilor orașe o populație muncitorească, ce s'a născut și trăiește în umbra marilor uzine, fără să mai aibe vreo legătură organică cu restul

populației, nu este mai puțin adevărat că proletariatul românesc, în sensul socialist al cuvântului, nu reprezintă decât aproape o invenție a romanticii noștri și care a turburat mult apele politice românești. În România nu există și nu va exista multă vreme un proletariat, în genul celui apusean, care să nu aibe nimic comun cu restul populației și să fie arizată la întreprinderile noastre industriale. Majoritatea dintre muncitorii noștri se recrutează din populația rurală, pentru care fabrica, sau întreprinderea nu reprezintă decât un episod, în cursul căreia să poată strânge bani suficienți pentru plata ipotecilor agrare, s'au pentru cumpărarea de pământuri. Proletariatul nostru urban, atât cât există nu este legat de mahalala și în cele mai dese cazuri nu reprezintă decât o populație flotantă a marilor orașe. La prima ocazie favorabilă se va întoarce la pământul părăsit, deoarece populația țării noastre nu este atât de densă, încât să nu permită migrațiuni dictate de interesele personale. Fără îndoială, cu greu ne-am putea închipui același proces în Belgia suprapopulată și cu pământul atât de puțin productiv. Datorită acestui fapt n'a prins din fericire în rândurile proletariatului românesc, cu toate condițiile mizerabile de truzi și muncă, propaganda comunistă, deși s'a infiltrat cu tărie în muncitorimea țării care ne înconjoară. Proletarul pentru care

fabrica nu constituie decât un popas, nu are nici un motiv să lupte pentru realizarea unor deziderate care îl interesează prea puțin. Țăranul prin firea sa este conservativ, cu deosebire față de doctrinele care tind la zăgăzuirea, sau chiar înlăturarea dreptului de proprietate. Prestând o muncă individuală deahungul ogoarelor sale și necunoscând decât comunitatea răpusului duminical, țăranul nostru se ferește de orice ideologie cu caracter colectiv. Aceste însușiri atavice n'au putut fi influențate suficient în cei câțiva ani în trecere prin fabrică de către agitatorii ideilor extremiste.

Inexistența unui proletariat organic în orașele și centrele noastre industriale se poate explica însă în mare parte și prin lipsa de lucrători calificați. Proletariatul românesc, indiferent dacă are un caracter agricol sau industrial, se compune în cea mai mare parte din lucrători care se pretează la orice muncă și ocupațiunile lor variază după sezon. Incontestabil, că acești proletari, care peregrinează după interese și posibilitățile de muncă, nepricispându-se la nimic și fiind gata să lucreze orice, nu pot avea o conștiință de clasă, asemănătoare proletarului occidental care de mic își cunoaște locul în fabrică și se simte solidă cu tovarășii săi.

Pentru acesta singurul lucru esențial este să-și valorifice cât mai mult marfa, adică brațele de muncă, nesin-

chisindu-se de destinul tovarășilor de muncă.

Toate aceste fapte elementare au contribuit, ca în ciuda bunelor intențiuni manifestate de unii cunoscători ai vieții muncitorești dela noi, condițiile de muncă să fie mizerabile, și adesea muncitorul să fie expus nu numai exploataării antreprenorului, ceace se poate explica pe baza sistemului economic, dar și nepăsării acestuia față de interesele etnice. Pentru întreprinzătorul de ieri și încă în mare parte și de azi, muncitorul nu reprezintă decât o marfă pe care o caută să o obțină cât mai ieftin și s'o valorifice cât mai mult, cu ignorarea tuturor principiilor sociale și igienice. Pentru statele capitaliste, care urmăreau un imperialism economic, acest lucru nu era cât de puțin desagregabil, fiindcă se sinchisea prea puțin de condițiunile în care trăia și lucra muncitorul. Îmbunătățirile care au fost aduse nu sunt decât rezultatul presiunilor exercitate de reprezentanții mai mult sau mai puțin legali ai muncitorimii și teama de explozia nemulțumirii generale. În România lipsește o astfel de conștiință de clasă, fiindcă lipsia și o muncitorime organizată, care să fi intimidat factorii responsabili; condițiunile de muncă sunt și azi încă cu adevărat orientale. Aceasta însă nu numai în domeniul industrial, ci în toate domeniile lucrativ.

Un stat și un guvern naționalist, care trebuie să aibă grija cea mai vie pentru fiecare membru al comunității etnice, nu poate privi cu indiferență problema muncii și în deosebi a muncitorului. Spre deosebire de trecut, azi muncitorul nu mai reprezintă o marfă, mai mult sau mai puțin rentabilă, ci face parte din națiune și are un drept, nu pe baza calităților sale proletare, ci a identității sale etnice și istorice cu marea masă a populației, la protecția națiunii și a statului. Astfel se explică de ce mișcarea fas-

cistă din Italia, care s'a ridicat ca o virilă reacție împotriva anarhiei sociale, a început opera sa legiferatoare cu codul muncii. Național-socialismul, care a înlăturat comunismul dela porțile Europei, a dovedit la fel o înțelegere profundă pentru problemele muncitorești, vexând adresa chiar prin măsurile de protecție uvrieră pentru marea finanță.

Era deci inevitabil ca și în țara noastră, odată cu victoria totală a ideilor naționaliste să se părăsească socialismul extremist de operetă practicat de unii doctrinari diletanți și să se treacă la măsuri decisive pentru ameliorarea situației proletariatului în special și a muncitorului în general. În această ordine, inițiativa luată de actualul ministru al muncii, de a crea un cadru legal conform cu necesitățile actuale, este în conformitate nu numai cu interesele naționale, dar cu ideologia actualului regim.

Munca românească trebuie pusă pe baze noi. Măsurile bune și în adevăratul interes al muncitorimii trebuie extinse pentru toate categoriile și create condițiuni de muncă acceptabile și umane. Nu ne îndoim că noua reglementare juridică va crea acele condițiuni, care să ducă la ridicarea materială și

spirituală a muncitorului, român. Desigur, că datorită inferiorității noastre economice, care decurge din vitregia vremurilor trecute, reglementarea muncii trebuie să aibă și un caracter profesionist, fără să atingă circuitul economic normal. Numai astfel se va salva de pieire capitalul biologic al națiunii, amenințat prin condițiunile nesănătoase de muncă, ce au dus la răspândirea atâtor boli sociale și va ridica randamentul muncii naționale. Incontestabil, în vederea acestui scop nu trebuiesc avuți în vedere numai muncitorii industriali, care sunt doar în număr de 300 mii, ci și marea masă a muncitorilor agrari, cari lucrează adesea în condițiuni mult mai mizere și mai grele decât muncitorii industriali, cât și toți ceilalți muncitori, care nu intră în aceste două categorii. Măsurile însă nu trebuie să fie influențate de acelea din Apus, unde condițiunile de muncă sunt cu totul altele, ci ele trebuie să izvorască din necesitățile noastre. Avem toate motivele să credem că acestea sunt prevăzute și reglementate în noua legislație a muncii.

Problema muncii românești se impune rezolvirii în conformitate cu spiritul și interesele condițiunilor românești.

EUGEN VICTOR POPA

Vârsta și frecvența accidentelor

Eugen Schreider, arhivist bibliotecar al soc. de biotologie din Franța, a publicat în colecția „Travaliul uman” seria A nr. 2, o broșură intitulată: „Facteurs physiologiques et psychologiques de la prédisposition aux accidents” cu o prefață de H. Laugier, profesor la Sorbona și Conservatorul de arte și meserii de la Paris.

Lucrarea cuprinde în 60 de pagini următoarele capitole:

Progresul industrial și frecvența accidentelor de muncă; Cauzele accidentelor; Cercetări statistice preliminare; Cercetări experimentale; Orientare generală și metode; Funcțiuni mentale superioare: inteligența și atenția Cunoștințele și obiceiurile profesionale; Suplețea de readaptare și afectivitatea; Aptitudinile psihomotrice; Câțiva factori fiziologici; Problema factorului general; Teoria și practica; Schema unui sistem de selecție industrială.

Bibliografia cuprinde 26 de titluri de autori și lucrări repartizate pe următoarele specialități:

a) Lucrări de ansamblu; generalități; 5 dintre care 2 germ. și 1 belg.

b) Cercetări statistice: 4 dintre care 2 engleze.

c) Privire de ansamblu asupra cercetărilor efectuate: 3 dintre care 2 engl. și 1 germ.

d) Factori accidentelor; depistarea predispoziției: 14 dintre care: 7 engleze + 1 germ. + 1 ital. + 1 rusă.

Total germane 4; italiene 1; franceze 6; engleze 11; belgiene 1; ruse 1.

Predomină lucrările engleze în legătură cu subiectul tratat de autor.

Vom extrage din lucrarea lui Eug. Schreider esențialul.

Problema profilaxiei accidentelor de muncă e o problemă capitală pentru organizarea muncii și pentru salvarea multor vieți de la suferință, invaliditate și moarte, dar și pentru salvarea multor cheltuieli.

Problema pretinde studiul a 2 factori:

I. Factorul tehnic: ce trebuie amănunțit și cu toată atențiunea studiată din toate punctele de vedere de ingineri, directori de fabrici, de stabilimente, ateliere și instituții tehnice, maestri, specialiști tehnici.

II. Factorul biologic și acesta trebuie amănunțit studiat de psihologi, fiziologi, medici și sta-

tisticieni.

Efortul pentru rezolvarea acestei probleme foarte importantă din punct de vedere social, umanitar și național trebuie să vie atât de la patroni, cât și de la lucrători.

Industria modernă pretinde aptitudini foarte speciale și nu arareori în loc ca munca să se simplifice, se complice.

Profilaxia accidentelor de muncă făcută până acuma, se pare, că a fost pur tehnică, deci incompletă.

Accidentele de muncă nu depind numai de condițiile obiective ale muncii.

În determinismul acestor categorii de accidente un loc de căpetenie îl ocupă: caracterele psihologice și fiziologice ale muncitorului.

Această subliniere o dovedesc și statisticele. În laboratoarele de specialitate existente se face depistarea aptitudinii pozitive, nu și a acelei negative. Testele standard nu sunt practice și nici încercarea cu un singur test. Se recomandă testele care prezintă corelațiuni satisfăcătoare.

Rolul inteligenței în reușita profesională nu arareori e considerabil, dar și în profilaxia accidentelor de muncă.

Profesorul Ștefan Pașca

Acum doi ani de zile Universitatea noastră a pierdut pe unul dintre cei mai reprezentativi stâlpi ai ei, pe marele cărturar Nicolae Drăganu.

Universitatea și-a pierdut în anul 1939 pe cel dintâiu rector al ei, pe profesorul dr. Nicolae Drăganu.

Un decret-lege recent a reînsofletit însă catedra profesorului Drăganu, rânduiind anume să fie numit profesor aici, d. dr. Ștefan Pașca, conferențiar definitiv al acestei Facultăți.

Nenumăratele studii, articole, recenzii publicate în volume a parte sau în publicații de specialitate stau dovadă despre intensa și bogata d-sale activitate științifică în domeniul lingvisticii, filologiei și literaturii române vechi.

Trei din studiile d-sale au fost publicate de însăși Academia Română:

1. „Glosar dialectal” (Memoriile

în ceiace privește vârsta s'a observat o relațiune inversă nu numai între vârstă și frecvența accidentelor, dar și între aceasta din urmă și numărul anilor de serviciu. La lucrătorii tineri lipsa cunoștințelor profesionale determină mari eforturi ale atențiunii și deci o prea mare oboseală.

Așa se explică la novici frecvența accidentelor Bedford și Vernon au arătat că în mine accidentele domină sensibil spre vârsta de 36 de ani, dar după 39 ani frecvența lor progresaază rapid.

Un alt factor ce trebuie luat în seamă e temperamentul lucrătorului.

Fiecare categorie de muncă trebuie să aibe statistică detaliată a accidentelor.

Testele ce se vor folosi, în examinarea lucrătorilor vor fi cele referitoare la:

a) Examenul intelectual (Binet-Simon); b) Emotivitate, inhibiție, suplețea de readaptare; c) Funcțiuni psihomotrice testele d-nei Schorn, testele Farmer și Chambers; d) Timp de reacție; e) Atenție (Pierre și Toulouse); f) tensiunea arterială (mai ales la cei între 40-50 de ani).

Dr. OD. APOSTOL

Secției Literare, seria III, tom. IV, mem. 3, București, 1928).

2. „Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului” (Studii și Cercetări, vol. XXIV, București, 1936).

3. „Cel mai vechi ceaslov românesc” (Studii și Cercetări, vol. XXXVI, București, 1939).

Al doilea din aceste studii a fost premiat de Academia Română cu premiul Statului „E. Rădulescu” de 50 mii lei.

Pe „Cel mai vechi ceaslov românesc”, despre care d. profesor P. P. Panaitescu a scris în revista Istorică Română, că este un „model de studiu de literatură veche”, autorul l-a închinat emiritului său înaintaș, profesorul Nic. Drăganu, ca omagiu de iubire și recunoștință.

De acum în colo, profesorul Drăganu își doarme liniștit somnul său de veci: la scaunul său, ucenicul său îi continuă lucrul.

(„Țara”, Sibiu).

Avram Iancu -- organizator de stat

Un suflu nou de redesteptare pare a fi cuprins țara dela un capăt la altul. Se simte necesitatea de a cobori în trecut, de a pipăi faptele strămoșilor, și de a ne lua orientări și energii de luptă, reclamate de ceasul de față. Un freamăt puțin obișnuit își face vad în opinia publică în jurul acelorași probleme cari sunt sensibile în proclamațiile dela Blaj: *ele au constituit de transmis tuturor generațiilor.*

Adunările naționale dela 30 Aprilie, 15 Mai și 15 Septembrie din Blaj, apoi cele din Orlat și Năsăud ale anului 1848, au formulat revendicări naționale, dar cererile, plângerile, *suplicațiunile*, nu erau îndestulătoare pentru o schimbare radicală de situație. Trebuia trasă sabia. Puterile coalizate ale privilegiaților nu se lăsau impresionate de vorbe și nu cedau decât forței. Discuțiunea interminabilă era de prisos. Nu tratative oboșitoare și fără rost, ci măsuri de forțe, — iată care era porunca ceasului acelaia.

Românii erau gata și pentru o astfel de „soluție”, de conjunctură. Avram Iancu rupsese cu metoda vorbăriei deșarte și plecase vijelios în munți pentru a mobiliza poporul. Peste 60.000 voinici români alergau la Blaj să se înroleze sub steag românesc și sub comanda tribunilor. În mai puțin de trei luni, întreaga Transilvanie se transformă în țară românească.

Dar legiunile românești erau încadrate: stăteau în subordinea și disciplina armatelor imperiale, de sub comanda generalului Puchner, bătrân și nehotărît. Astfel, trupele revoluționare ale generalului Bem răzbiră ușor frontul de Nord, cucerind rând pe rând Huedinul și Clujul, Dejul și Turda, Sibiuul și Brașovul. Viteazul prefect Constantin Romanul Vivul, murea moarte de martir la Tg. Mureș.

Sub această presiune, Iancu se hotări să se fortifice în cetatea naturală a Munților Apuseni, unde se adunară în juru-i aproape toți prefectii și tribunii din Transilvania, în frunte cu Axente Sever, Vlăduț și Vasile Moldovanu depe Câmpie.

Improvizata armată a Moșilor ținu piept cu bravură asalturilor; armatele conduse de Hatvani, de Kemenyi și Vasvari, fură zdrobite. Din Martie până în August, Avram Iancu e continuu victorios, și devine stăpânul necontestat al munților. Generalii ruși îl elogiază, îi oferă gradul de general și recunosc că fără Iancu n'ar fi putut înfrânge pe adversar, cel puțin nu atât de repede.

Avram Iancu n'a fost oare mai mult decât un general, decât un comandant de oaste?

Ba da: el a fost un organizator, un creator de Stat. Din Martie până în August 1849, Iancu s'a comportat ca un șef de Stat, ca un rege suveran: a rupt legăturile cu Ungaria și cu toată lumea exterioară, a întemeiat un Stat autarhic, a procedat la instituirea autorităților administrative, a fixat impozitele, a reglementat recrutările; într'un cuvânt, a introdus toate funcțiunile de Stat liber. Munți Apuseni erau deci, singurul Stat român liber din Septembrie 1848 începând, timp de un an. Muntenia și Moldova erau cutropite de armatele turcești și rusești. Pribeगी guvernului dela Izlaz, în frunte cu Bălcescu și Golescu îl consideră ca atare, și își pun în Iancu toate speranțele ce le avuseseră în Magheru.

Avram Iancu dovedise că posedă aptitudinea și competența de a organiza un Stat. Și totuși, oferi împăratului dela Viena, cu o loialtate egoștă, roadele victoriei: prezintă pe țipă Transilvania fără nici o pretenție per-

sonală. Sacrificiu total, — sacrificiu zadarnic.

Luptătorul victorios, organizatorul de Stat, oratorul înviforat care hipnotiza masele, lepăda dela sine orice titlu de glorie și era însuflețit de un singur țel: *să se facă dreptate românilor.*

Iancu a ales din nou, increzător, drumul spinos, încălcit și nesigur al înaintașilor, acela al *suplicațiunilor*. Și vai, n'a trecut un an până ce s'a frânt în el resortul oricărei încrederi, oricărui rost pe pământ: intrigile la Curte au sfărâmat victoria românească.

Despre Avram Iancu în noua ipostază de suplicant, avem bogate informațiuni din propriile sale memorii „așternute” la poalele Tronului. Cu o vigoare ce-i e caracteristică, Iancu descrie într'unul din ele stările triste din munții săi dragi, unde formele de iobăgie au pătruns târziu de tot, căci s'au păstrat așezămintele tradiționale de oameni liberi: „locuitorii munților — se adresează el împăratului — nu au fost coloni” și nu plăteau daruri după modelul obișnuit iobăgesc, ci global și în natură: miere, unt, mieli, berbeci, piei, și o *cantitate de aur anual*. „Până la mijlocul veacului trecut, continuă Iancu, Moșii erau proprietarii adevărați ai pământului”; prin forță au fost prefăcuți „în adevărați iobagi domnești, au fost despoiați (beraubt) de toate drepturile ce le-au avut din veacuri, dearându-l, ca proprietari liberi”.

Iancu invoacă diploma principelui George Rakoczi care recunoaște regiunea aceasta a poporului român ca „territorium suum”, iar moșii „au folosit pădurile crescute pe acest pământ lucrând felurite scule depe a căror vânzare cu multe cheltueli și munci grele — *maximis sumtibus et difficillimis laboribus* — ei își procurau, apoi bucatele cari lipseau și pe care le introduceau în munții lor fără a plăti taxe”.

Nu numai un perfect cu noscător al împrejurărilor contemporane de viață, era Iancu, ci și un inițiat al istoriei. El știa, de pildă, că pădurile erau proprietatea comunelor „prin uzul de veacuri”, iar Statul și fiscul le-au răpit împotriva oricărei evidențe. Iancu se ridică deoptrivă contra avalanșei de taxe: pentru vânzarea de carne, pentru pescuit, pentru vama târgurilor, pentru crășmărit, etc. Comunele au fost despoiate nu numai de păduri, ci și de ferăstraie și pășuni, fiind „zalogite și pedepsite” pentru tăierea copacilor de pe „propriile așezări plantate de oameni ori de moșii și strămoșii lor”.

În apelul său către împăratul Iancu vorbea apăsător despre „meritele esențiale și mari ce și le-au câștigat în anii 1848—1849, cari dau românilor dreptul la această speranță” a redobândirii proprietăților libere de altădată.

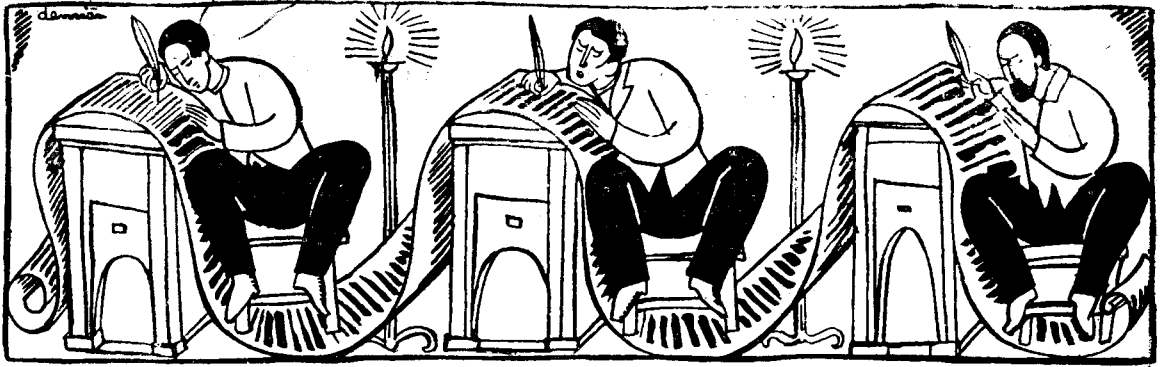
Cu o formulă finală, Iancu spune: „prea supus subscălitul martor al nepilduitelor opintiri, al jertfelor uriașe, al nemărginitei mizerii și sărăciei cu care ei au de a lupta după înfrângerea revoluției”, roagă, „cât mai grabnică reintroducere în drepturile lor”...

Iată ce bogată și exactă informațiune avea Iancu despre existența Moșilor. Ne dăm seama despre neliniștea și eroismul său legendar, în strictă relațiune cu gradul cunoașterii suferințelor poporului său. Dar rugămintele, *suplicațiunile*, memoriile, — n'au ajutat la nimic. Nodul gordian numai de sabie putea fi tăiat.

O singură morală în chestiunea nestărnării naționale: *prin cunoaștere și convingere, la hotărîrea luptei mântuitoare!*

(„Unirea”).

ION CLOPOTEL

Vitejii noștri pe stepele rusești

Bolșevicii n'au învățat nimic din istorie și nu s'au aliberat de pre-judecățile țariste cari voiau să ferească Europa prin misiuni „mesianice”. Dar mesianismul țarilor a fost refuzat de Europa civilizată, întocmai cum cel al bolșevicilor va fi la fel. Europa își încordează toate puterile pentruca să pună răgaz bolșevismului rusesc.

România fusese surprinsă de o lovitură extrem de îndrăzneată a bolșevicilor: două provincii cutropite de „misionarii” lui Stalin. Nu mai exista alegere, ci revanșa trebuia luată repede de tot. Armata română își aștepta conducătorul, pe marele soldat de autoritate, pentruca să recucerească pozițiile pierdute, ba să continue drumul eliberărilor până departe pe stepele rusești și în Crimeea.

Se bat bravii noștri soldați cu o vitejie ce uimește pe marii aliați germani. Comunicatele oficiale germane aduc zilnic dovezile bravurilor românești. Faptele de glorie ale soldaților români acolo departe în răsărit au o puternică repercusiune aici acasă, sădici reinvie spiritul de luptă și sacrificiu atât de legendar la români.

România Mareșalului Antonescu e gata de toate sacrificiile, pentruca să fie dusă la capăt bun marea bătălie împotriva cutropitorilor de totdeauna. Românismul se vrea descătuișat și organizat într'un mare stat național independent aici la Dunăre.

HORIA TRANDAFIR

Redacționale

Facem toate eforturile pentru a asigura aparițiunea lunară a revistei noastre, și astfel a răspunde cererilor ce ne vin din toate părțile. Impotriva greutăților vieții, ce fermă orientare spre revistele de conținut greu și de nivel civilizat! Ne simțim încurajați la rândul-ne să înfrângem atâtea mărunt mizerii. Rugăm pe vechii noștri cititori a ne remite abonamentul convenit la început de an.

† Catinca Bârseanu

soția marelui profesor Andrej Bârseanu fost președinte al Astrei, a încetat din viață în Sibiu la vârsta de 81 ani. Corpul neînsuflețit a fost transportat la Brașov și înmormântat în cimitirul Groaveri alături de ilustrul său soț. Din panegiric rostit de preot, reținem următoarele sublinieri demne de cunoscut de cât mai mulți români:

Pe firmamentul culturii din acest colț de țară, familia Bârseanu a fost un adevărat soare luminos. Lipsiți de binecuvântarea cerească de a avea copii, această familie a devenit „părintele” tuturor copiilor de aici, prin întemeierea de școli și prin spiritul jertfelnic.

Pentru cultura și generațiile de aici, familia Bârseanu a fost ceea ce a fost pentru Iași familia Maiorescu. Amândouă au fost întemeietoare de școli.

Dar sufletul înțelegător și jertfelnic în căminul Bârseanu a fost Catinca A. Bârseanu. Suflet nobil, credincios ea și-a implinit cu prisosință datoria, până la vârsta înaintată de 81 ani. Pentru biserică, adormita întru Domnul, a fost ca o adevărată diaconiță. A fost mereu în slujba bisericii”.

Terenurile virane

Domnul Mareșal Antonescu reaminteste îndemnul făcut în anul trecut, de a nu se lăsa necultivată nici o întindere din pământul nostru, lucrându-se toate terenurile virane atât de-a orășe cât și de la sate.

Grija pentru cultura terenurilor virane la sate o vor avea directorii școlilor. Ei să ia din timp toate măsurile pentruca terenurile virane din apropierea școlilor să fie cultivate cu zarzavaturi de copii.

La fel armata, primăriile, posturile de jandarmi, școlile de toate categoriile din tot cuprinsul țării trebuie să ia măsuri pentru cultivarea terenurilor virane disponibile, cunoscând că rămân răspunzătoare de lăsarea în iarăgină a terenurilor virane din apropierea lor, pe cari cu simț gospodăresc le-ar fi putut da culturii.

Este o datorie patriotică a tutu-

ror de a contribui printr'un surplus de muncă la sporirea producției agricole a țării, care este de o importanță capitală în actualele împrejurări.

Ce se poate face prin muncă, inițiativă și pricepere o dovedește exemplul dat de directorul școlii nr. 5 din Ghika Sat d. Dumitru Popescu, care cultivând un teren de 3000 metri pătrați, a reușit să fabrice 10.000 kgr. marmeladă de dovleac și roșii.

Culturile făcute de diferitele instituțiuni de stat, este bine să se facă pe o rază de 100—500 m. în jurul acestora pentruca să se poată face și paza terenurilor. Dealtminteri pentru paza acestor terenuri se va lua înțelegere cu primăriile și polițiile cari sunt obligate a da întreg concursul.

Recolta făcută de școli și aceste terenuri se va întrebuița pentru hrana copiilor cari sunt lipsiți de mijloace.

Dacă proprietarii terenurilor virane se obligă a le cultiva ei, vor fi lăsați să le cultive. Altfel cultura terenurilor se va face de autorități.

† Henri Stahl

A încetat din viață stenograful și publicistul, bine cunoscut Henri Stahl. Deși de 65 ani, Henri Stahl dedea aparența unei perfecte sănătăți și nimeni nu se aștepta la un desnodământ fatal atât de apropiat. A fost răpus prin surprindere, de un atac de cord.

Lasă în urma sa regrete unanime. Pentruca prin finețea, distincțiunea personală și spiritul său gata de a face numai bine, a dezarmat orice adversități.

L-am cunoscut ca pe un colaborator inflăcărat al marelui N. Iorga, pe care l-a urmaș cu devotațiune o viață întregă și i-a stenografiat numeroase conferințe. Era și pătruns de sensul tradiționalismului cultivat de Iorga. El însuși talentat om de litere, în lucrările sale călca pe urmele lui Iorga. „Bucureștii cari s'au dus” mărturiseste dragostea față de trecutul românesc cu care era atât de identificat și căruia-i știa fura atâtea din marile taine și nebănuite frumuseți pitorești.

Pe lângă cursivitatea scrisului său care amintea pe tumultosul Iorga, Henri Stahl mai poseda

farmecul deosebit al glumei și ironiei. Cărțile sale sunt un deliciu savurat de oricare cititor. Volumul de schițe vesele „Dela manevre” și romanul „Un român în țară” sînt mărturii ale spiritului sănătos și curat pe care-l mănăia cu o adevărată artă.

În bogata sa activitate de stenograf al adunării deputaților a avut prilejul să cunoască atâtea caractere și însușiri de bărbați politici. A încercat deci să însechieze trăsăturile caracteristice ale „Contemporanilor...”

Pe tărâmul stenografiei a desfășurat o muncă prețioasă. A publicat tratate de stenografie și a fost unul dintre cei mai zeoși propagandiști ai introducerii stenografiei la români.

Statul și instituțiunile îi luau folosul, consultându-l ca expert grafolog cu prilejul diverselor expertize. Deci Henri Stahl se înalță la valoarea psihologilor veritabili și oamenilor de știință.

Iar în relațiile cu semenii era de o franchețe, politeță și bunătațe puțin obișnuită. Henri Stahl a fost om de cultură superioară.

Petrolul românesc

În revista „Univero” a Institutului Geografic Militar din Florența (cel mai important în Italia) a apărut un vast articol al prof. Salvatore Sibilia, simpaticul prieten al României; un studiu despre petrolul nostru, scos apoi în broșură plină de ilustrațiuni. Întălnim date pe care ziarele nu le amintesc: privitoare la natura petrolului și zăcămintele din România, apoi la însemnătatea lui în istorie. De fapt sunt abia o sută de ani de când i s'au dat atenție acestui produs prețios al solului. Iar cât despre dezvoltarea industriei petrolifere, ea a luat avânt extraordinar de mare în secolul nostru, incomparabil superior exploatărilor încete de altădată. Publicul italian, grație studiului d-lui Salvatore Sibilia, are acum la îndemână date precise asupra legendare regiuni a Prahovei, făcătoare de minuni. România apare ca furnizoare de grâu, pentru viața oamenilor, și furnizoare de petrol.

Nedee pe vărfuri de munți

Savantul nostru George Valsan a scris cuvinte nemuritoare despre rostul multisecular al „tărgurilor de fete” sau nedeele organizate pe vărfuri de munți la români. Atari nedee există și la popoarele din Balcani. Ziarul german care a început să apară în Belgrad sub titlul „Donauzeitung”, publică o fotografie din satul Golcinic care este așezat la o înălțime de 1600 metri în Bistra-Plenița. În fiecare an în ziua de 12 Iu-

lie au loc în Golcinic petreceri populare și se serbează numeroase nunți. Deci nu numai prilejuri de cunoștințe, de încheeri de logodne, ci chiar ospețe se pun la cale în acea zi, prin ceea ce caracterul serbărilor din sudul Dunării se diferențiază mult de cele din nord, cum ar fi ale noastre de pe Semenic ori din Munții Apuseni. În genere nedeele sunt caracteristica populațiilor muntene cu deprinderi milenare de transhumanță, parcurgând spații întinse și simțind nevoia revenirii anuale cel puțin la vetrele familiale. Acele reveniri dau ocazie la petreceri în stil mare, sgomotoase, cu răsunset puternic în sufletul poporului.

Asupra limbii românești,

asa cum trebuie rostită și scrisă, în toată frumusețea și curățenia ei, pune o seamă de întrebări d. prof. Simion Mehedinți în fruntea „Revistei Fundațiilor Regale” din Februarie. D-sa cercetează influențele nefaste cari au schimonosit graiul strămoșesc. România fiind așezată la o răscruce, „în calea răutăților”, au năpădit asupra limbii tot felul de pocituri cari au stricat vocabularul. Dar față de limbă avem o grea răspundere: „nu este îngăduit nimănui să spună, și mai ales să scrie și să tipărească tot ce-i trăznește prin minte”. Articolul d-lui Mehedinți este scris cu o deosebită îngrijire — este chiar un model de limbă curată și cursivă, care va face plăcere oricărui cititor atent în ce privește o pronunțare fără gres. Deaceia-l recomandăm. Dar d-nii Mehedinți, Pisani și Axente Banciu au un merit nepieritor, că insistă sistematic asupra purității scrisului românesc.

Diverse

— În locul regretatului dr. Todd, fostul ministru al Germaniei căzut într-un accident de avion, și care conta drept cel mai genial tehnician al contemporaneității germane, Hitler a numit pe profesorul Albert Speer care s'a achițat în chip ilustru de câteva misiuni grele în domeniul edilității.

— S'a comis un atentat în 24 Februarie împotriva ambasadorului german von Papan în Ankara. Autoritățile turce au pornit o anchetă severă și minutuoasă sub bănuiala, că atentatul putea să aibă un substrat politic.

— Guvernatorul Basarabiei, generalul Voiculescu a dispus ca toți cetățenii între 12 și 70 ani să fie rechiziționați pentru munca agricolă, sub imperiul nevoii de a se raționaliza întrebuințarea mijloacelor cerute de agricultură.

— Pentru a se evita aglomerațiile, a se cruța materialul rulant, a se pune stavilă bolilor epidemice și a se da posibilitatea accelerării transporturilor de mărfuri,

s'au introdus iarăși autorizațiile decălătorie pe căile ferate române pe durata de 25 Februarie — 31 Martie.

— Ziua de 22 Februarie a fost decretată de „Zi a cumpătării”, înstituiindu-se echipe cari au colectat numeroase oboluri în bani și alimente pentru a se asigura pâinea soldaților, văduvelor, bătrânilor și copiilor, și astfel victoria Țării.

— Cu prilejul intrării în postul sfântului Paști episcopii de Arad, Timișoara și Caransebeș au organizat conferințe publice cu subiecte religioase.

— „Cu fața spre Răsărit” se intitulează un articol al ziarului „Curentul”. Însă în două articole următoare același ziar precizează, că „este o necesitate politică și militară” spre a se asigura liniștea popoarelor Europei, dar — „răzîmnați de masivul munților, cu integritatea blocului Daciei”: „Dacia Traiană este sentinela Europei în fața Stepei”...

— Japonezii ocupă una după alta insulele Oceanului Pacific — posesiuni ale Imperiului Britanic și ale Olandei. Cu o repeziciune extraordinară flota și trupele terestre japoneze parcurg marșuri uimitoare și irezistibile.

În Borneo, în Filipine, în Malaezia, în Sumatra, — pretutindeni steagul victorios japonez este semnul marilor bravuri.

Singapore — citadela teribilă — a căzut. Portul Palembang din Sumatra a fost cucerit. În Birmania armele japoneze au cucerit Rangoonul — altă cheie a circulației, egal de importantă ca și Singapurul, în stăpânirea Pacificului. Submarinele japoneze amenință coastele Americii și insulele din preajma canalului Panama.

Războiul a devenit universal, de niște proporții nebănuite de mîntea omenească, răscolind toate popoarele și continentele. Consecințele vor fi enorme!

— Ciang Kai Shek mareșalul Shinei a avut întrevederi la Calcutta cu Gandhi, Nehru și alți fruntași indieni, fără să se cunoască adevăratele țeluri urmărite.

Prietenia româno-croată

Cu prilejul expunerii de presă externă pe care a făcut-o în fața Saborului, d. Lorković, ministrul de externe al Croației, a declarat că guvernul croat nu recunoaște anexiunea regiunii Megiumuri de către Ungaria, deoarece croații au drepturi etnice și istorice asupra acestei regiuni.

Vorbînd apoi despre prietenia croato-română, ministrul de externe a rostit cuvinte de laudă la adresa armatei române și a poporului român, care — a spus d-sa — nu luptă numai pentru drepturile proprii, ci și pentru apărarea civilizației europene.